

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

CENE HRANE KOT DEJAVNIK REVŠČINE V SVETU

Ljubljana, februar 2013

VESNA POGAČNIK

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Vesna Pogačnik, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica diplomskega dela z naslovom Cene hrane kot dejavnik revščine v svetu, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko prof. dr. Tjašo Redek.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v diplomskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisala;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega diplomskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 REVŠČINA.....	2
1.1 Opredelitev revščine.....	2
1.2 Kazalniki revščine	3
1.3 Vzroki revščine	5
2 HRANA KOT DEJAVNIK POGLABLJANJA REVŠČINE	10
2.1 Hrana kot del košarice potrošnje.....	11
2.2 Neto uvoznice in neto izvoznice hrane	13
2.2.1 Neto uvoznice hrane.....	14
2.2.2 Neto izvoznice hrane	15
2.3 Cene hrane na svetovnem trgu	16
2.3.1 Dejavniki določanja cen hrane	16
2.3.2 Gibanje cen hrane na svetovnih trgih.....	18
2.4 Revščina in cene hrane.....	22
2.4.1 Vpliv na posameznika	22
2.4.2 Makroekonomske posledice sprememb cen hrane.....	27
3 UKREPI ZA OMILITEV VPLIVA CEN HRANE NA REVŠČINO	30
3.1 Ukrepi za izboljšanje položaja potrošnikov	30
3.1.1 Davčna in zunanjetrgovinska politika	31
3.1.2 Ukrepi socialne politike	32
3.1.3 Ostali ukrepi	34
3.2 Ukrepi za izboljšanje položaja ponudnika	35
3.2.1 Ukrepi za spodbudo proizvodnje.....	35
3.2.2 Ukrepi za nadzor trga	37
3.3 Kapital	38
3.3.1 Zunanja pomoč.....	38
3.3.2 Tuje investicije	39
3.3.3 Kreditni programi	39
3.4 Brazilski program za odpravljanje lakote »Brez lakote«	40
3.4.1 Strukturne akcije programa »Brez lakote«.....	41
SKLEP.....	42
LITERATURA IN VIRI.....	43
PRILOGE	

KAZALO TABEL

Tabela 1: Izbrani kazalniki revščine po državah	4
Tabela 2: Izbrani kazalniki revščine po regijah	5
Tabela 3: Dolgoročni dolg držav in neposredne tuje investicije	6
Tabela 4: Kazalnik Gross fixed capital formation za leto 2010	7
Tabela 5: Naravne nesreče	8
Tabela 6: Indeks cen življenjskih potrebščin za obdobje od 2005 do 2010	11
Tabela 7: Letne spremembe cen hrane na lokalnih trgih od julija 2011 do julija 2012	20
Tabela 8: Delež neto proizvajalcev osnovnih živil	23
Tabela 9: Vpliv spremembe cene osnovnega živila na blaginjo ljudi*	24
Tabela 10: Število podhranjenih predšolskih otrok (v milijonih) za obdobje 1995–2015	26
Tabela 11: Javni dolg kot delež BDP za izbrane države	28
Tabela 12: Pogoji menjave izbranih gospodarstev za obdobje 2007–2011	29

KAZALO SLIK

Slika 1: Rast števila prebivalcev od leta 1980 do leta 2030	10
Slika 2: Delež izdatkov za hrano v celotnih izdatkih za izbrane države	12
Slika 3: Delež neto uvoza surove hrane kot % celotnega uvoza	14
Slika 4: Letni indeksi cen hrane z bazo v obdobju 2002–2004	18
Slika 5: Ukrepi revnih gospodinjstev ob naraščajočih cenah hrane na Šrilanki	30
Slika 6: Ukrepi revnih gospodinjstev ob naraščajočih cenah hrane v Indoneziji	31

UVOD

Leta 2011 se je število prebivalcev na Zemlji povzpelo na 7 milijard. Rast svetovnega prebivalstva se eksponentno povečuje, zato se poraja vprašanje, kako nahraniti vse ljudi. Čeprav velja, da živimo v času izobilja, sta pomanjkanje hrane in lakota, ki je temelj revščine v svetu, zelo aktualna problema. A zaradi pretirane obremenitve okolja in klimatskih sprememb z vse pogostejšimi naravnimi nesrečami ter uporabe glavnih prehranskih surovin (koruza, sladkorni trs) za proizvodnjo biogoriva, je vse večje tveganje pomanjkanja hrane. Zaradi zadnje rasti cen hrane leta 2011, je pod prag revščine (pod 1,25 ameriških dolarjev (v nadaljevanju USD)/dan) zdrsnilo dodatnih 44 milijonov ljudi.

V diplomskem delu obravnavam vpliv cen hrane na revščino v nerazvitem svetu oziroma v državah v razvoju. Ker revni večino svojega dohodka (več kot 60 %) namenijo za osnovne dobrine in hrano, rast cen hrane pomembno vpliva na njihov že tako nizek dohodek. Ekstremno revni namreč dnevno zaslužijo le 1,25 USD/dan. Gibanje cen hrane ima torej mikroekonomski učinek na podhranjenost in posledično vse večjo revščino ljudi, a tudi makroekonomske učinke slabših pogojev menjave v odnosu s tujino, kar se odraža preko slabšega položaja plačilne bilance. Da bi države ublažile učinke spremenljivih cen hrane, se soočajo z visokimi javnofinančnimi izdatki za socialne transferje in težnjo po zapiranju ekonomskega prostora za tujino. Hipoteza diplomskega dela je, da rastoče cene hrane povečujejo revščino. Zato menim, da je ključnega pomena za boj proti revščini v državah v razvoju prav boljša oskrba s hrano, ki vpliva na boljšo kakovost življenja (nižjo smrtnost, boljši mentalni razvoj in večjo delovno produktivnost).

V diplomskem delu najprej povzamem opredelitev revščine in njene različne oblike in obraze. Glede na analizo kazalnikov revščine se bom osredotočila na države v razvoju in najmanj razvite države, kjer je največ ekstremno revnih ljudi. V drugem poglavju analiziram, zakaj je hrana eden izmed dejavnikov revščine, kaj so glavni razlogi za rast cen hrane ter kakšno je stanje danes in trend cen v prihodnje. Izhajam iz delitve držav na neto uvoznice in neto izvoznice, saj je od tega odvisno, kakšen vpliv bo imela rast cen hrane na državo in njene prebivalce. Tu razdelim vpliv rasti cen hrane na posameznika preko spremembe v realnem dohodku in vpliv cen hrane na menjalno razmerje in fiskalno pozicijo države. V tretjem poglavju nadaljujem z različnimi možnostmi, ki jih imajo države na voljo za odpravo posledic revščine, predvsem posledic visokih cen hrane. Na koncu je tudi praktičen primer Brazilije, ki se je v začetku tisočletja lotila zahtevnega problema odprave lakote. Prav ta primer sem izbrala, ker se je država, ki velja za eno izmed držav z največjo dohodkovno neenakostjo, tega problema lotila na principu prerazporeditve dohodka znotraj države, temelječ na spodbudah malemu kmetijstvu. Velja za vzor pri boju proti lakoti, saj se je problema lotila celostno – poskrbeli so tudi za ustrezno infrastrukturo in izobraževanje ter s tem zmanjšali revščino za več kot tretjino.

1 REVŠČINA

Revščina je širok, multidisciplinaren pojem z ekonomskimi in socialnimi posledicami za tiste, ki jih prizadene. Temelj revščine je vedno lakota, povzroča pa tudi psihološke učinke, kot so občutek nemoči, odvisnosti, sramote in ponižanja. Revni se soočajo tudi s pomanjkanjem osnovne infrastrukture, kot so ceste, transport in dostop do čiste vode. Pogosto se soočajo s slabimi zdravstvenimi razmerami, tako v povezavi s stroški zdravljenja kot tudi z izgubo dohodka zaradi slabega zdravstvenega stanja (Deepa Narayan et al., 2000 v Nafziger, 2006, str. 167–168).

1.1 Opredelitev revščine

Pri opredelitvi revščine in postavljanju meje revščine, ki se s časom tudi spreminja, obstaja kar nekaj debat. Najprej je potrebno razlikovati med ekstremno (absolutno) revščino, zmerno revščino in relativno revščino (Sachs, 2005, str. 20). Delimo pa jo lahko tudi geografsko, in sicer na regionalno in globalno.

Absolutna revščina je opredeljena z dohodkom, ki zagotavlja osnovne dobrine za preživetje, kot so hrana, obleke in zavetje. Pomeni, da si jih gospodinjstva ne morejo zagotoviti in se soočajo s kronično lakoto. Nimajo dostopa do osnovne zdravstvene varnosti, pitne vode in sanitarij, njihovi otroci nimajo možnosti izobraževanja. Pri opredelitvi absolutne revščine se določi minimalni dohodek, ki še zadostuje za zadovoljitev osnovnih potreb po hrani, obleki, stanovanju in podobnem. Če jih ljudje ne morejo zadovoljiti, jih obravnavamo kot absolutno revne (Senjur, 1993, str. 381).

Spodnja meja, 1,25 USD/dan po kupni moči, se priznava kot mednarodni standard za absolutni minimum. Določila ga je Svetovna banka (v nadaljevanju SB), mednarodna organizacija, ki se ukvarja z odpravo revščine in pomočjo državam v razvoju, kot merilo ekstremno revnih (Sachs, 2005, str. 20; WB, 2012a). Temelji na standardu iz Indije, kjer hranijo obsežno literaturo o revščini v Somaliji, ki je verjetno najrevnejša država na svetu. Predpostavlja, da dve osebi z enakim dohodkom (prilagojenim s kupno močjo) – ne vključujoč nedohodkovnih faktorjev, kot je na primer dostop do javnih dobrin, živita v različnih državah, a bosta imeli enako izmerjeno revščino.

Zmerna revščina se sicer navadno nanaša na pogoje življenja, kjer je zadoščeno osnovnim potrebam za življenje, a le komaj. Meja revščine 2 USD/dan zagotavlja več kot potrošnjo za minimalne fizične potrebe, vendar se spreminja od države do države, odvisno od stroškov sodelovanja v vsakodnevem socialnem okolju. Zato je tudi bolj subjektivna; v nekaterih državah sta kanalizacijska napeljava in vodovod nekaj običajnega, drugod pa ne (Nafziger, 2006, str. 173).

O **relativni revščini** lahko govorimo, ko dohodek gospodinjstva pade pod povprečni nacionalni dohodek (Sachs, 2005, str. 20). Določi se kot odstotek tistih z najnižjimi prejemki,

ki so revni (na primer 20 % prejemnikov najnižjih dohodkov je revnih). Pri relativni revščini ima namreč ključno vlogo porazdelitev dohodka in bogastva med ljudmi. V razvitih državah ljudje navadno zaslužijo več kot 1,25 ali 2 USD dnevno, osnovne potrebe preživetja so izpolnjene, pa vendar prebivalstvo zaznava revščino v odnosu do drugih. Pojem relativne revščine se zato bolj uporablja v razvitih državah (Atkinson, 1991 v Senjur, 1993, str. 381).

Pri delitvi revščine na **regionalno in globalno** je potrebno ločiti najprej države v razvoju (v nadaljevanju DVR) in razvite države (v nadaljevanju RD). Leta 2008 je bila absolutna revščina v razviti Evropi in Centralni Aziji 0,5 % in 47,5 % v najmanj razviti regiji – Podсахarski Afriki (WB, 2012b). Najnižje stopnje revščine v DVR so v bivših komunističnih državah Vzhodne Evrope (izvzeta je bivša sovjetska Centralna Azija), kljub izgubi določene mere socialne varnosti med tranzicijo v tržno gospodarstvo v obdobju 1989–1991.

Če primerjamo Afriko, Azijo in Latinsko Ameriko, ima slednja med njimi najnižje stopnje revščine. Ekstremna revščina je v zadnji polovici 20. stoletja upadla. Nasprotno pa se je zmerna revščina nekoliko povišala. Afrika ima najvišje stopnje revščine. Od leta 1950 do 2000 afriške države praktično niso beležile znižanja stopenj revščine.

1.2 Kazalniki revščine

Ker ima revščina veliko pojavnih oblik, je tudi veliko kazalnikov, s katerimi lahko določimo, kako le ta vpliva na ljudi. V nadaljevanju je nekaj osnovnih kazalnikov, ki so najpogostejši in tudi ključni pri nadaljnjem obravnavanju tematike. Ker obravnavam predvsem problem revščine v DVR, kazalnikom relativne revščine, ki je značilna za razviti svet, ne dajem poudarka. Podatke sem predstavila v Tabeli 1.

S **pragom revščine** opredelimo, kdo je reven. Lahko ga določimo relativno kot odstotek tistih z najnižjimi prejemki (na primer 20 % prejemnikov najnižjih dohodkov je revnih) ali pa glede na povprečen dohodek. V tem primeru bi bili revni tisti, ki bi prejeli na primer manj od polovice povprečnega dohodka. Znan izraz je **stopnja tveganja revščine**, ki nam pove, kolikšen delež populacije živi pod pragom tveganja revščine. V manj razvitih državah pa je bolj relevantna absolutna metoda. Tu se določi minimalni življenjski standard ali minimalni dohodek, ki zadostuje za zadovoljevanje osnovnih potreb, kot so hrana, obleka ali stanovanje in definira prag revščine. Absolutna meja revščine je določena v denarju, revni pa so tisti, katerih prejemki so nižji od te meje (Senjur, 1993, str. 381).

Vrzel revščine meri dohodek, ki bi bil potreben, da človeka, ki živi pod mejo revščine, dvigne nad to mejo (Bigsten, 1983 v Senjur, 1993, str. 382). Vrzel revščine dobimo kot razliko med mejo oziroma pragom revščine (P) in dohodkom revne osebe (y_i): $\text{Vrzel revščine} = P - y_i$. Nerevni imajo torej 0 primanjkljaja (Nafziger, 2006, str. 178).

Relativno revščino lahko merimo kot porazdelitev dohodka med državami ali znotraj držav med revnimi in nerevnimi. Za to se uporablja **Lorenzova krivulja**, ki grafično ponazarja

frekvenčno distribucijo porazdelitve dohodka. Govorimo o komulativni frekvenčni distribuciji. Na vodoravno os nanašamo komulativo odstotkov prejemnikov dohodka od 0 do 100 %, na navpično pa komulativne odstotke celotnega dohodka. Če bi bili dohodki vseh enaki, bi bila Lorenzova krivulja črta pod kotom 45 stopinj iz koordinatnega izhodišča. To je črta enakih dohodkov. Če pa bi en posameznik prejemal celotni dohodek, bi krivulja potekala po vodoravni osi, dokler ne doseže zadnje osebe, ki dobi ves dohodek in nato pravokotno do 100-odstotnega deleža dohodka. **Ginijev količnik** je razmerje med površino polja med Lorenzovo krivuljo in diagonalo enakega dohodka v števcu ter celotno površino pod diagonalo v imenovalcu. Zaseda vrednosti med 0, kjer so dohodki vseh prejemnikov enaki, in 1, kjer en prejemnik pobere ves dohodek. Običajne vrednosti so nekje med 0,20 in 0,60.

V Tabeli 1 so izbrani kazalniki revščine po posameznih državah. Vključila sem tudi osnovni kazalnik – bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP), ki meri gospodarsko aktivnost v državi. Pri izbiri držav sem upoštevala kriterij geografske in dohodkovne razpršenosti. Podatki se nanašajo na zadnje leto dostopnih podatkov, a jih za razvite države o absolutni revščini nisem našla. Na drugi strani pa vidimo, da živi v eni izmed najrevnejših držav – Ruandi, 63,2 % prebivalcev pod pragom revščine 1,25 USD/dan. Iz podatkov v Tabeli 1 vidimo, da je revščina večji problem v državah z višjo dohodkovno neenakostjo. V Ruandi najbogatejših 10 % prebivalcev obvladuje 53,1 % nacionalnega dohodka.

Tabela 1: Izbrani kazalniki revščine po državah

Država	BDP/preb.	BDP/preb.	BDP/preb. po	Št. revnih (2	Št. revnih (1,25	Prag revščine	Prag revščine	Ginijev
	USD iz 2000	tekoči USD	kupni moči	USD/dan)	USD/dan)	(2 USD/dan)	(1,25 USD/dan)	količnik
	2011	2011	mednarodni dolarji	% preb.	% preb.	% preb.	% preb.	
Luksemburg	552.086	115.038	89.992	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
Japonska	39.578	45.903	34.294	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
ZDA	37.691	48.442	48.442	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	40,8 (2000)
Nemčija	26.081	43.689	39.211	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	28,3 (2000)
Slovenija	12.689	24.142	27.412	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
Savdska Arabija	9.914	20.540	24.434	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
Čile	6.754	13.394	17.311	2,72 (2009)	1,4 (2009)	1,2 (2009)	0,7 (2009)	22,6 (2009)
Brazilijska	4.803	12.594	11.719	10,8 (2009)	6,1 (2009)	5,4 (2009)	3,6 (2009)	53,9 (2009)
Bolivija	1.275	2.421	5.130	24,9 (2008)	15,6 (2008)	13,3 (2008)	8,6 (2008)	57,3 (2007)
Srbija	1.221	6.203	11.919	0,74 (2009)	0,3 (2009)	0,3 (2009)	0,2 (2009)	28,2 (2008)
Belorusija	2.890	5.820	15.040	0,19 (2008)	0,1 (2008)	0,1 (2008)	0,1 (2008)	27,2 (2008)
Kitajska	2.640	5.445	8.466	29,8 (2008)	13,1 (2008)	10,1 (2008)	3,2 (2008)	41,5 (2005)
Demokratska republika Kongo	110	231	375	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	44,4 (2006)
Tajska	2.698	4.972	8.703	4,58 (2009)	0,4 (2009)	0,8 (2009)	0,1 (2009)	53,6 (2009)
Indija	838	1.489	3.652	68,7 (2010)	32,7 (2010)	24,5 (2010)	7,5 (2010)	36,8 (2005)
Vietnam	757	1.411	3.435	43,4 (2008)	16,9 (2008)	13,5 (2008)	3,8 (2008)	37,6 (2008)
Bangladeš	588	735	1.788	76,5 (2010)	43,3 (2010)	30,4 (2010)	11,2 (2010)	31 (2005)
Egipt	1.977	2.781	6.324	15,4 (2008)	1,7 (2008)	2,8 (2008)	0,4 (2008)	32,1 (2005)
Južnoafriška republika	3.825	8.070	11.035	31,3 (2009)	13,8 (2009)	10,2 (2009)	2,3 (2009)	57,8 (2000)
Sudan	486	1.234	2.141	44,1 (2009)	19,8 (2009)	15,4 (2009)	5,5 (2009)	n.p.
Eritrea	155	482	589	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
Ruanda	356	583	1.251	82,37 (2011)	63,2 (2011)	44,6 (2011)	26,6 (2011)	53,1 (2005)
Države z visokim dohodkom	27.645	n.p.	38.437	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
Države s srednjim dohodkom	2.168	n.p.	7.295	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
Države z nizkim dohodkom	367	n.p.	1.357	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
Svet	6.100	n.p.	11.640	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.

Naslednji kazalnik je **kazalnik človeškega razvoja** (angl. *Human Development Index*; v nadaljevanju HDI), ki ga pripravljajo Združeni narodi. Poleg podatkov o dohodku ljudi, ta kazalnik vključuje tudi človeški kapital kot merilo revščine.

Kazalnik človeškega razvoja vključuje naslednje parametre (Nafziger, 2006, str. 168):

- pričakovano življenjsko dobo ob rojstvu;
- povprečno število let šolanja;
- pričakovano število let šolanja;
- bruto nacionalni proizvod (v nadaljevanju BNP)/prebivalca po kupni moči.

V Tabeli 2 so zbrani nekateri kazalniki znotraj HDI (podrobneje v Prilogi 1) ter število revnih, ki ga vodi SB po regijah. Vidimo lahko, da je v bogatejših državah manj revnih in kakovost življenja je tam boljša. V najrevnejši državi, Demokratični republiki Kongu (v nadaljevanju DR Kongo), se ljudje povprečno šolajo 3,5 leta, v Nemčiji pa 12,2 leta. V DR Kongo je pričakovana življenjska doba ob rojstvu 48,4 let, v Nemčiji pa 80,4. Iz Tabele 2 vidimo, da je največ revnih v Podсахarski Afriki (47,5 % prebivalcev živi z manj kot 1,25 USD/dan) ter v Južni Aziji, kjer v ekstremni revščini živi 36 % prebivalstva. V Evropi in Centralni Aziji pa je ta delež najmanjši z 0,5 %.

Tabela 2: Izbrani kazalniki revščine po regijah

Država	BDP/preb. po cenah iz 2000	BDP/preb. po kupni moči	Št. revnih (2 USD/dan)	Št. revnih (1,25 USD/dan)	Indeks človeškega razvoja (HDI)	Pričakovana življenjska doba ob rojstvu	Povprečna leta šolanja	Pričakovana leta šolanja	BNP/preb. po kupni moči po cenah iz 2005
	USD leta 2000	mednarodni dolarji	% preb.	% preb.	vrednost	leta	leta	leta	cene, prilagojene kupni moči iz 2005
	2011	2011	2008	2008	2011	2011	2011	2011	2011
Vzhodna Azija in Pacifik	5.391	10.372	33,2	14,3	0,671	72,4	7,2	11,7	6.466
Evropa in Centralna Azija	12.872	25.424	2,2	0,5	0,751	71,3	9,7	13,4	12.004
Latinska Amerika in Karibi	5.176	12.101	12,4	6,5	0,731	74,4	7,8	13,6	10.119
Južna Azija	782	3.321	13,9	2,7	0,548	65,9	4,6	9,8	3.435
Podсахarska Afrika	655	2.363	70,9	36,0	0,463	54,4	4,5	9,2	1.966

Vir: World Bank – Indicators, 2012b; Human Development Report – Indices and Data, 2012a.

1.3 Vzroki revščine

Kot lahko vidimo iz Tabele 1, je bogastvo med državami zelo neenakomerno porazdeljeno. Medtem ko ima v povprečju prebivalec Luksemburga 115.028 USD dohodka, ga ima prebivalec Ruande le 583 USD (merjeno v tekočih USD). Revščino lahko zato razložimo kot **pomanjkanje kapitala na osebo** (Sachs, 2005, str. 56). Revni živijo v razmerah brez ustrezne infrastrukture, kot so ceste, oprema ali transport. Izobrazbena raven je nizka, ljudje so lačni in pretijo jim nevarne bolezni. Past revščine pomeni, da zaradi revščine ljudje ne morejo varčevati in akumulirati kapitala na osebo, ki bi jih dvignil iz nastale situacije. Države v razvoju se soočajo tudi z visokim javnim dolgom. V nekaterih gre več kot polovico dohodka

od izvoza za servisiranje tega dolga. Zato se lahko razvite države odločijo za odpis dolgov, ki jih imajo revne države pri SB in Mednarodnem denarnem skladu (v nadaljevanju MDS). Slednja sta bila ustanovljena v okviru brettonwoodskega denarnega sistema leta 1944, SB za financiranje razvoja in MSD za zagotavljanje mednarodne trgovine preko stabilnih deviznih tečajev (Mrak, 2002). Sicer pa morajo za pridobitev posojil in garancij, države izpolniti vrsto pogojev, kot so sprejetje določenih zakonov, reform socialne varnosti ali drugačen finančni sistem (Stiglitz, 2006, str. 14–15).

Ker živimo v družbi znanja in je tehnološki napredek glavna sila gospodarskega razvoja, bi na tem mestu posebej izpostavila pomanjkanje človeškega kapitala. Ta se nanaša na lastnosti delavcev za izboljšanje delovne produktivnosti pri vseh ali le nekaterih nalogah (Acemoglu, 2009, str. 393). Indeks HDI meri tudi povprečno število let šolanja po posameznih državah. V razvitem Luksemburgu se človek povprečno šola 10,1 let, prebivalec Ruande pa le 3,3 leta (glej Prilogo 1). V bogatih državah namenijo raziskavam in razvoju okoli 2 % GNP. V revnih državah pa z inovacijami dostikrat niti ne začnejo, saj se jim fiksni stroški razvoja novega produkta ne pokrijejo s prodajo na majhnem trgu, vlade pa nimajo ustreznega kapitala, da bi podprle svoje znanstvenike. Revne države predstavljajo 37 % svetovnega prebivalstva in 11 % svetovnega BDP, njihov delež registriranih patentov pa znaša vsega skupaj 1 % tistih v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA) leta 2000 (Sachs, 2005, str. 62).

V Tabeli 3 vidimo, da so najbolj zadolžene prav razvijajoče se države. Njihov delež v svetovnem dolgu je kar 74 %, medtem ko je delež razvitih države le 0,05 %. Neposredne tuje investicije nam poleg dostopa do kapitala povedo tudi, ali ima posamezna država dobro politično in finančno podlago, da lahko privabi tuj kapital. Vidimo lahko, da investitorji v najmanj razvitih državah še niso prepoznali naložbenega potenciala. Geografsko izstopa Afrika, ki ima od vseh kontinentov najmanj neposrednih tujih investicij.

Tabela 3: Dolgoročni dolg držav in neposredne tuje investicije

Gospodarstvo	Skupni zunanji dolgoročni dolg (tekoči USD)	Skupni zunanji dolgoročni dolg na prebivalca (tekoči USD)	Neposredne tuje investicije (tekoči USD)	Neposredne tuje investicije na prebivalca (tekoči USD)
	2010	2010	2011	2011
Svet	3.029.159	0,44	20.438.199	2,96
Razvijajoče se države	2.248.729	0,41	6.625.032	1,19
Tranzicijske države	616.736	2,04	757.264	2,50
Razvite države	163.694	0,16	13.055.903	12,74
Razvijajoče s države: Afrika	235.903	0,23	569.559	0,56
Razvijajoče s države: Amerika	872.469	1,49	2.048.101	3,50
Razvijajoče s države: Azija	1.133.843	0,29	3.990.731	1,02
Razvite države: Amerika	n.p.	n.p.	4.108.346	11,79
Razvite države: Azija	n.p.	n.p.	292.555	2,18
Razvite države: Evropa	163.694	0,32	8.081.422	15,68
Najmanj razvite države	134.638	0,16	154.611	0,19

Vir: United Nations Conference on Trade and Development – Reports, 2012.

V Tabeli 3 je uporabljena klasifikacija držav Združenih narodov na razvijajoče se, tranzicijske, razvite in najmanj razvite države, po metodologiji SB. Bolj podrobni podatki so v Prilogah 2–5.

Kakšen delež kapitala ima država v BDP, lahko vidimo tudi preko kazalnika *Gross fixed capital formation*, ki kaže delež domačih fiksnih investicij. Statistično meri vrednost novo pridobljenih ali obstoječih fiksnih sredstev poslovnega sektorja, vlade in »čistih« gospodinjstev (izključujoč nekorporacijska podjetja). V bistvu gre za delež izdatkov v BDP, ki se investira in ne potroši. Kazalnik, ki ga izračunava SB, vključuje investicije za izboljšave v zemlji (odtoki, ograje), nakup mehanizacije, gradnjo cest, železnic, šol, bolnic, pisarn in industrijskih stavb (WB, 2012b). V Tabeli 4 vidimo, da imajo najmanj razvite države ter Podsaharska Afrika najnižji delež kapitala glede na celoten svet (1,00 % ter 1,56 %), medtem ko ga imajo države z visokim dohodkom (nad 12.476 USD/prebivalca BNP) kar 57,02 %, države z nizkim dohodkom (pod 1.025 USD/prebivalca BNP) pa 0,72 %. Delež kapitala za posamezno gospodarstvo, izraženega v tekočih USD glede na svetovni kapital, sem računala za leto 2010, saj so ti podatki najmanj pomanjkljivi.

Tabela 4: Kazalnik Gross fixed capital formation za leto 2010

Gospodarstvo	Gross fixed capital formation	Gross fixed capital formation na prebivalca	Delež Gross fixed capital formation glede na svet
	mio USD (tekoče cene)	mio USD (tekoče cene)	%
Vzhodna Azija in Pacifik	5.110.247	2.321	37,02
Evropa in Centralna Azija	3.829.025	4.297	27,74
Latinska Amerika in Karibi	1.028.238	1.746	7,45
Srednji vzhod in Severna Afrika	619.922	1.620	4,49
Južna Azija	583.108	357	4,22
Podsaharska Afrika	215.039	252	1,56
Najmanj razvite države	137.791	167	1,00
Države z nizkim dohodkom (do 1.025 USD/preb.)	98.916	124	0,72
Države z visokim dohodkom (nad 12.476 USD/preb.)	7.870.550	6.978	57,02
Svet	13.803.403	2.002	100,00

Vir: World Bank – Indicators, 2012b.

Pojavi se vprašanje, zakaj se nekatere države znajdejo v pasti revščine, druge pa ne. **Geografska lega** je bila nekaterim državam naklonjena. Te imajo idealno lego za mednarodno trgovino z velikimi pristanišči ob obali ali ob velikih rekah. Revne države se navadno soočajo z visokimi transportnimi stroški, ker nimajo lege, ki bi omogočala poceni promet. Lahko so visoko v gorah, ali pa nimajo rek za rečni promet. Že Adam Smith (1776), idejni oče tržne ekonomije, se je zavedal pomena transportnih stroškov za gospodarski razvoj. Poudarjal je prednosti nizkih stroškov prekomorske menjave. Tudi Paul Krugman se je ukvarjal z ekonomsko geografijo in vprašanjem, zakaj je proizvodnja koncentrirana le v nekaj regijah, ostale pa ostanejo nerazvite. Odgovor najde v ekonomiji obsega in stroških transporta (Krugman, 1990, str. 3). Nekateri države imajo zemljo z bogatimi naravnimi viri in ugodno klimo za gojenje določenih kultur. Ker je afriški kontinent bogat z rudninami in minerali, je bil že skozi zgodovino tarča kolonialistov. Južnoafriška republika je najbogatejša država

Podsaharske Afrike, bogata z zlatom, diamanti in premogom. V drugih državah pa je klima neugodna za produktivnost v kmetijskem sektorju s pogostimi ujmami in sušo. V tropskih državah so razmere idealne tudi za razvoj nevarnih bolezni, kot je malarija. Podsaharska Afrika, kjer je veliko ekstremne revščine, velja za center malarije. V Tabeli 5 je prikaz naravnih katastrof v zadnjem času. Vidimo, da je največ ujm, ki hudo prizadenejo prebivalstvo prav v najbolj revnih državah, kot so Haiti, Kenija ali Mjanmar.

Tabela 5: Naravne nesreče

Država	Leto	Opis
Kenija	2009	zaradi ekstremne suše mrtvih več 100 glav živine
Brazilija	2009	poplave, zruši se jez, 200 mrtvih
Haiti	2004	hurican Jeanne, več kot 1.050 mrtvih
Mjanmar	2008	zaradi ciklona brez pitne vode in zatočišča ostane do 1,5 milijona ljudi (41.000 pogrešanih)
Filipini	2011	tropska nevihta ubije 430 ljudi
ZDA	2005	orkan Katrina pusti veliko gmotno škodo, 1836 ljudi umre
Šanghaj	2007	zaradi tajfuna Wipha evakuirajo 2 milijona ljudi

Vir: Mapreport – World Weather Related Timeline, 2012.

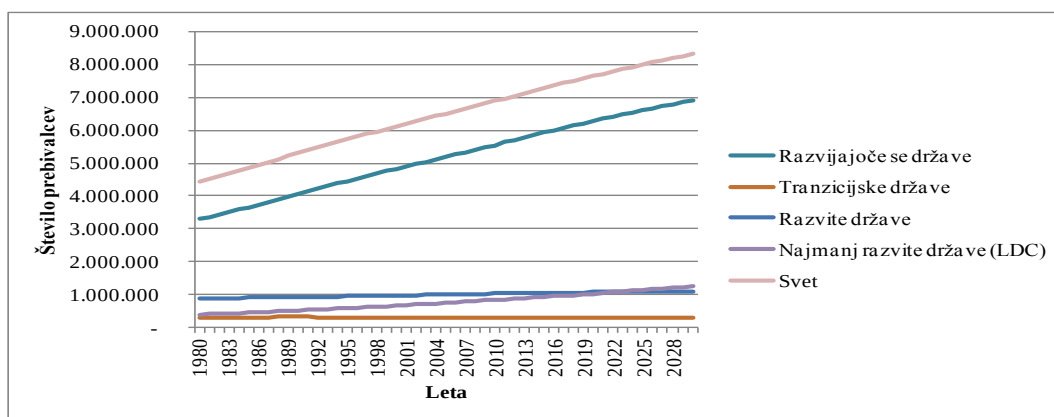
Globalizacija in odstranitev trgovinskih ovir za države predstavljata večjo gospodarsko aktivnost, pretok idej in znanja, združevanje kultur, svetovnih civilnih družb in globalnih ekoloških gibanj. Državam v razvoju naj bi omogočala nove trge, kjer bi prodajali svoje proizvode. Ideja globalizacije najbolj poudarja zniževanje stroškov komunikacije in transporta preko odprave carin in ostalih trgovinskih ovir. Vendar so bila pravila igre do sedaj pisana s strani bogatih industrijskih držav (Stiglitz, 2006, str. 4). Z globalizacijo se je pojavil problem nepravilnih pogojev menjave. Kmetje iz manj razvitih držav so se začeli pritoževati nad subvencionirano koruzo in ostalimi pridelki iz ZDA, ki so začeli ogrožati njihov obstanek. Industrijske države so v manj razviti svet izvozile onesnaževanje. Zadnje ameriške raziskave kažejo, da se je v Sahelu med Saharsko Afriko in Gvinejsko obalo od konca 20. stoletja pojavila močna suša zaradi izpusta plinov z učinkom tople grede (Held et al., 2005 v Woodward & Simms, 2006, str. 4), države v Severni Afriki pa se soočajo z pomanjkanjem hrane in pitne vode. Pri odpravi revščine je bila globalizacija ponekod uspešna. Kitajska gospodarska rast je izvlekla iz revščine več 100 milijonov ljudi, a so z globalizacijo upravljali previdno. Počasi so odprli trg uvozu iz drugih držav in še danes ne pustijo spekulativnega denarja v državo. Tako so se izognili velikim cikličnim nihanjem, s katerimi so se soočale sosednje države. Zgodovinsko gledano je Afrika dežela, ki so jo z globalizacijo najbolj izkoriščali. Kljub temu, da je bogata z naravnimi viri, je odstotek ljudi, ki živi v ekstremni revščini še vedno visok, 47,5 % (WB, 2012b).

Politični sistem in stabilnost sta pomembna pri vzpostavitvi ustreznega okolja za gospodarski razvoj. Vlada mora zagotoviti privlačno okolje za privatne investicije, izogibati se mora korupciji vladnih uradnikov in preprečevati podkupnine. Zagotavljati mora notranji mir, nacionalno varnost in sodni sistem, ki jasno definira lastninske pravice. Če država tega ni zmožna zagotavljati, tudi ekonomsko ne bo uspešna, v ekstremnih primerih pa to lahko

privede do vojn, revolucij, anarhije in podobnega (Sachs, 2005). Za Afriko, kjer je revščina najbolj ekstremna, je Schultz izpostavil vladno politiko kot kritično komponento pri razvoju (Schultz, 1975 v Bates, 1981, str. 2). V pokolonialnem obdobju so se vlade želele odmakniti od kmetijstva v industrijski sektor. V Gani in Zambiji so na oblast prišli mestni funkcionarji, podeželski kmetijski proizvajalci pa so bili poraženci (Bates, 1981, str. 122). Da bi vlada ostala na oblasti, je nagrajevala svoje politične podpornike, urbane elite (Bates, 1981, str. 4). Zato so spodbujali industrijo, ki so jo financirali s pobiranjem posrednih davkov od kmetov. Od njih so odkupovali hrano (kakav) pod svetovno ceno, kar je pripeljalo do propada kmetijskega sektorja. Da bi povečali proizvodnjo hrane, so raje subvencionirali gnojila (kar koristi le proizvajalcem gnojil), namesto da bi dvignili lokalne cene hrane na svetovno raven (od česar bi imelo korist celotno prebivalstvo). Vlada je torej tista, ki določa razmerje moči znotraj družbe in s tem vpliva na dohodkovno porazdelitev. V DVR je videti vpliv zgodovine. Zaradi rasne segregacije in Apartheida med 1948 in 1994 je neenakost znotraj družbe v Južnoafriški republiki še vedno zelo visoka. Kljub temu, da gre za najbogatejšo državo Podsaharske Afrike, ki je bogata z rudniki zlata in drugimi naravnimi viri, je neenakost 57,8-odstotna. Največ bogastva ima bogato belo prebivalstvo. Tudi nedemokratski politični sistemi žal niso preteklost. Leta 2011 se je zgodila arabska pomlad, ko so Egipt, Tunizija in Sirija dosegle odpravo represivnih režimov. Po spopadih upornikov proti Gadafijevemu diktatorskemu režimu je Libija dosegla prve volitve julija 2012.

Med razvitimi državami se je v zadnjih desetletjih pojavil trend upadanja **stopnje rodnosti**. V povprečju se največkrat rodita dva otroka na gospodinjstvo. V najrevnejših državah pa se v družini še vedno rodi pet ali več otrok. Rodita se vsaj dve deklici, kar podvoji populacijo v naslednji generaciji. Zaradi številčnih družin otrokom ne morejo omogočiti ustrezne prehrane, zdravstvene nege ali izobrazbe. Hitra rast prebivalstva zelo obremeni naravne vire, zaradi česar se pojavi pritisk na izrabo kmetijskih površin in pomanjkanje hrane. Število prebivalcev se je v manj razvitih državah v zadnjih 50. letih celo povečalo, predvsem zaradi nižje stopnje smrtnosti. Razlog je v dostopu do antibiotikov, boljših sanitarnih razmer in drugih ukrepov na področju zdravja (Acemoglu, 2009, str. 838). Če vzamemo Nemčijo kot primer razvite države, je tu stopnja rodnosti 8,33 (rojstev/1000 prebivalcev), v Sloveniji 8,76, medtem ko je v Indiji stopnja rodnosti kar 20,60. V DR Kongu, ki velja za najrevnejšo državo, se na 1000 prebivalcev rodi 37,5 otrok, medtem ko je stopnja rodnosti najvišja v Nigeru, 50,06 (CIA, 2012). Če pa države med seboj primerjamo po stopnji rasti prebivalstva in upoštevamo tudi smrtnost in migracije, vidimo, da je prirastek prebivalstva v razvitih državah dejansko negativen. V Nemčiji je stopnja rasti prebivalstva $-0,20\%$, v Sloveniji $-0,19\%$, v Indiji $1,31\%$, DR Kongu $2,85\%$ in v Nigeru, ki je prvi na lestvici, $3,36\%$ (CIA, 2012). Iz Slike 1 lahko vidimo, da največ ljudi živi v državah v razvoju, kar 81% vsega prebivalstva (5,64 milijarde prebivalcev leta 2011). V razvitih državah pa živi 1,03 milijarde ljudi, torej $14,8\%$ svetovnega prebivalstva. Slika 1 torej prikazuje, kako je število prebivalcev v izbranih državah in gospodarstvih z leti naraščalo; kot vidimo iz grafa, je najbolj strma rast prebivalstva v razvijajočih se državah (predvsem Azije in Afrike).

Slika 1: Rast števila prebivalcev od leta 1980 do leta 2030

Vir: United Nations Conference on Trade and Development – Reports, 2012.

Na podlagi predstavljenih vzrokov revščine lahko sklepamo, da se z ekstremno revščino soočajo države, ki imajo visoko stopnjo rasti prebivalstva, ležijo na območjih, kjer je velika nevarnost naravnih nesreč ter nimajo dovolj kapitala (tako finančnega kot človeškega) in infrastrukture. Vodstvo pa uveljavlja politiko v prid bogatim elitam. To so predvsem države Podsaharske Afrike, Južne in Vzhodne Azije ter Latinske Amerike. Najrevnejša država (merjeno v BDP na prebivalca) je DR Kongo s 375 USD (upoštevajoč kupno moč).

Zaradi rastočega števila prebivalstva, klimatskih sprememb in z njimi povezanih naravnih katastrof, se moram na tem mestu dotakniti ene glavnih posledic revščine, lakote. Ta ima lahko zdravstvene posledice (visoka umrljivost) ali ekonomske (slabša delovna učinkovitost). Eden glavnih razlogov za podhranjenost so nestabilne cene hrane v zadnjih letih. Zaradi zadnje rasti cen hrane leta 2011 je pod prag revščine (pod 1,25 USD/dan) zdrsnilo dodatnih 44 milijonov ljudi (WB, 2011, str. 9) Zato bom večji del v nadaljevanju namenila prav analizi le teh. Tudi v poglavju o možnih rešitvah problema revščine, se osredotočam le na sledeči vzrok.

2 HRANA KOT DEJAVNIK POGLABLJANJA REVŠČINE

Rast cen hrane ima dva različna vpliva. Porabniki, ki se soočajo z višjimi cenami hrane, trpijo zaradi podhranjenosti in revščine, medtem ko je za proizvajalce in izvoznike hrane to lahko dodatna priložnost za zaslužek. Izmed DVR je 55 % neto uvoznice hrane. Prizadeti so predvsem prebivalci mestnega okolja ter mali kmetje, ribiči, pogozdovalci in kmetijski delavci, ki sami ne proizvedejo dovolj hrane za lastne potrebe. Na drugi strani je vpliv višjih cen hrane pozitiven za komercialne proizvajalce, ki proizvajajo zaloge. Leta 2008 je zaradi rasti cen hrane tistim revnim, ki so neto kupci hrane, realni dohodek padel za 9 % (FAO, 2011a, str. 22).

2.1 Hrana kot del košarice potrošnje

V državah z nizkim dohodkom (pod 1.000 USD/osebo letno) izdatki za prehrano predstavljajo večinski del izdatkov. V državah, kot so Malavi, Bangladeš in Vietnam, najrevnejših 20 % prebivalcev za hrano porabi okoli 70 % vseh svojih izdatkov, zato rast cen hrane močno vpliva na njihovo kupno moč (FAO, 2011a, str. 21). To lahko razložimo z **Engelovo krivuljo** za inferiorno dobrino, kjer z naraščajočim dohodkom povpraševanje po tej dobrini pada (Prašnikar & Domadenik, 2005, str. 106). Kaže torej negativno korelacijo med višino dohodka in deležem, ki ga gospodinjstva namenijo za prehrano oziroma nujne dobrine.

Indeks cen življenjskih potrebščin je glavni kazalec, ki meri izdatke gospodinjstev. SB (2012) uporablja Lasperjev indeks cen, ki meri rast cen košarice dobrin in storitev in za bazični indeks trenutno uporablja leto 2005. Indeks nam pove, koliko bi danes stale dobrine iz košarice v 2005 (WB, 2012b).

Tabela 6: Indeks cen življenjskih potrebščin za obdobje od 2005 do 2010

Gospodarstvo/leto	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Države z visokim dohodkom	100,00	102,48	105,19	109,78	110,84	113,63
Države z nizkim dohodkom	100,00	107,29	115,54	133,45	141,49	150,76
Države s srednjim dohodkom	100,00	106,15	112,90	124,59	129,11	135,82
Svet	100,00	104,48	109,71	119,61	122,83	128,80

Vir: United Nations Conference on Trade and Development – Reports, 2012.

Vidimo, da je v državah z nizkim dohodkom indeks cen življenjskih potrebščin rasel hitreje kot v bogatih državah (150,76 napram 113,63). Torej je v najrevnejših državah vpliv naraščajočih svetovnih cen višji kot v razvitem svetu. V Prilogi 6 je razširjena tabela za izbrana gospodarstva.

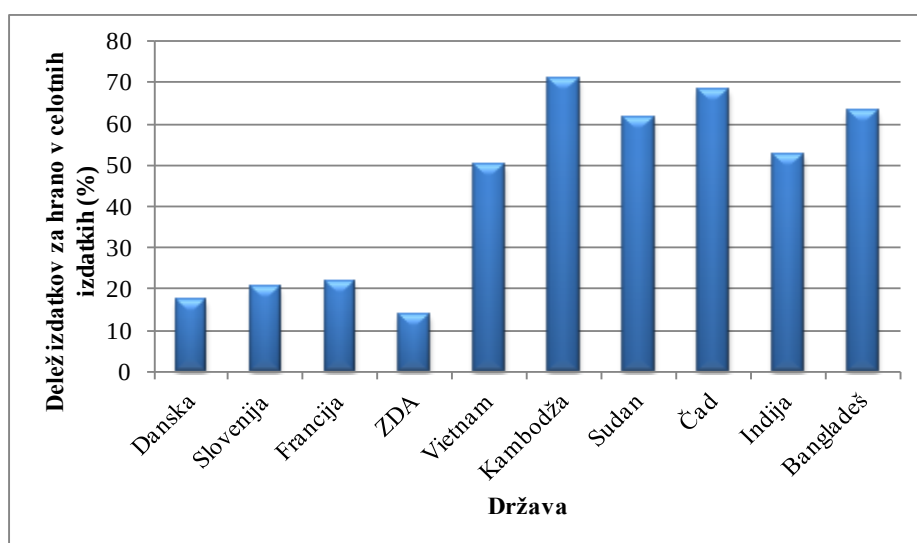
V Aziji je leta 2010 med 9 in 11 % indeksa rasti cen oziroma inflacije predstavljala komponenta hrana, ostale dobrine pa od 0 do 3 %. Na Kitajskem je bilo to razmerje za obdobje od oktobra do novembra 2009 in 2010 10,9 % proti 0,1 %, v Indoneziji 11 % proti 0,6 % ter v Bangladešu 9,1 % proti 2,9 %. Več kot tretjina držav Vzhodne Evrope in Centralne Azije je imelo več kot 10-odstotno inflacijo cen hrane v 2010. Izjema je bila Podsaharska Afrika, kjer je bila inflacija zaradi ostalih dobrin (proizvodnja kmetijskih proizvodov). V DVR je delež prehranskih izdelkov v indeksu cen življenjskih potrebščin 1/3 do 1/2, kar je 2 do 3-krat več kot je delež goriva v indeksu, ki meri inflacijo. Države vse bolj uvajajo restriktivno monetarno politiko (Brazilija, Indija, Kitajska), kar ima negativen vpliv na srednjeročno rast in socialno stabilnost (WB, 2011, str. 11).

V Prilogi 7 vidimo delež izdatkov za hrano v celotnih izdatkih gospodinjstev. Leta 2008 je ta v Sloveniji znašal 20,6 %, v Franciji 22 %, na Danskem pa 17,3 %. Med državami, ki jih Združeni narodi uvrščajo med najmanj razvite države, so na primer Sudan, kjer je delež

izdatkov za hrano v celotnih izdatkih gospodinjstev 61,4 %, Kambodža s 70,8 % in Čad z 68 % (zadnji dostopni podatki leta 2009). Če štejemo, da prve tri države sodijo med razvite, ostale pa so reprezentativni predstavniki manj razvitih držav, lahko vidimo, da v slednjih gospodinjstva porabijo več kot polovico svojih dohodkov le za hrano, torej za golo preživetje. V Prilogi 7 vidimo tudi razliko v deležih izdatkov med podeželskim in mestnim prebivalstvom. Na podeželju večji del v izdatkih gospodinjstev zaseda delež hrane, iz česar sledi, da je podeželsko prebivalstvo bolj podvrženo rastočim cenam hrane.

Na Sliki 2 je prikaz deleža izdatkov za hrano v celotnih izdatkih gospodinjstev za izbrane razvite in manj razvite države. Na njej vidimo, kako velika je lahko razlika v deležu dohodka, ki ga gospodinjstva porabijo za hrano.

Slika 2: Delež izdatkov za hrano v celotnih izdatkih za izbrane države

Vir: Food and Agriculture Organisation of United Nations – Food Consumption Expenditure, 2012a.

Če je dvig cen hrane nenaden in močan, se posamezniki temu težko nemudoma prilagodijo. Kupcem pade kupna moč zaradi nižjega razpoložljivega dohodka. Pojavi se substitucijski učinek k hrani slabše kakovosti. Zmanjša se tudi poraba za zdravstvo in šolstvo. Leta 2008 se je ob dvigu cen hrane povečalo število podhranjenih za 63 milijonov, predvsem žensk in otrok (WB, 2011, str. 10). Podhranjenost je ena izmed posledic revščine, kot tudi razlog zanjo, saj ima negativen učinek na gospodarstvo. Gre za neustrezno (preveliko ali premajhno) količino zaužitih kalorij in beljakovin, potrebnih za rast (UNICEF, 2012). Zaradi nje je storilnost delovne sile nižja, več je bolezni in produktivnost zato pade.

Če ljudje ne zaužijejo ustrezne hrane in pride do podhranjenosti, to dejansko pomeni (WB, 2011, str. 10):

- 7 mesecev zamude v šoli;
- slabše ocene za 0,7 ocene;

- 10–17 % nižji dohodek tekom življenjske dobe;
- 2–3 % nižji BDP na nacionalni ravni.

Preskrba s hrano ima torej velik pomen za kakovost življenja ter človeški in gospodarski razvoj. Vpliva na miselni in fizični razvoj otrok, podhranjenost pa v odrasli dobi pripelje do slabše delovne produktivnosti. Zato sta spremljanje in analiziranje sprememb v cenah hrane pomembna dejavnika blaginje ljudi.

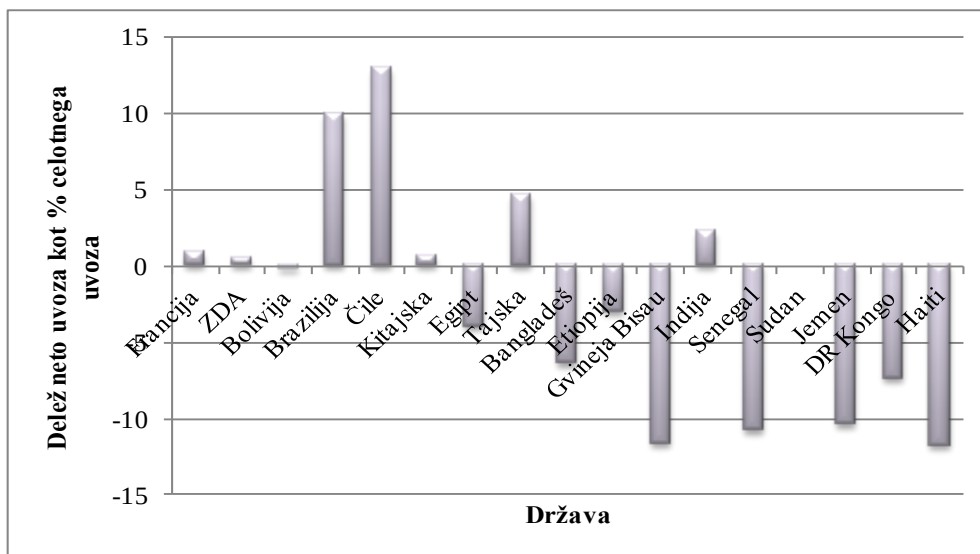
2.2 Neto uvoznice in neto izvoznice hrane

Vpliv cen hrane na prebivalce je odvisen od tega, ali gre za države uvoznice ali izvoznice hrane. Najrevnejše države so po večini uvoznice hrane (WB, 2011, str. 11). Ranljivost države lahko merimo preko neto trgovine (uvoz/izvoz) s hrano. Manjše države so bolj pod vplivom mednarodne trgovine, saj imajo šibkejšo fiskalno pozicijo in tveganje revščine je tu večje. V državah, ki velik del razpoložljivega dohodka porabijo za hrano, je vpliv cen hrane velik (Afrika, Azija). Bangladeš, Kambodža in Zambija so države, kjer predstavljajo riž, pšenica, stročnice in koruza 40–64 % vseh izdatkov za hrano. Po podatkih SB iz raziskave za obdobje 2004–2005 je bilo izmed 196 držav kar 131 držav neto uvoznic hrane (Ng & Ataman Aksoy, 2008, str. 6). Države neto ponudnice hrane pa z rastjo cen hrane načeloma pridobijo. V Vietnamu je velik delež revnega podeželskega prebivalstva, ki so neto ponudniki hrane, zato naj bi se ob dvigu cen hrane revščina zmanjšala. V Etiopiji pa je 75 % porabe hrane lokalnega izvora, zato ni veliko trgovanja na mednarodnih trgih in gibanje svetovnih cen hrane tam nima tolikšnega vpliva na lokalne cene (WB, 2011, str. 9).

V Prilogi 8 vidimo uvoz in izvoz surove hrane posameznih gospodarstev. Vidimo, da je 33 industrijskih držav največjih izvoznic hrane, ki zagotavljajo kar 68,23 % svetovnega izvoza surove hrane (Ng & Ataman Aksoy, 2008). Največ hrane izvozijo predvsem ZDA (12,27 %) in Francija (7,28 %). Izmed razvijajočih se držav veliko izvozi Brazilija (3,77 % surove hrane). Najbolj ogrožene so dežele, ki imajo neto uvoz surove hrane nižji od 10 % celotnega uvoza (Ng & Ataman Aksoy, str. 8). To so Haiti, Jemen, DR Kongo, Senegal, Gvineja Bisau, Benin, Eritreja, Demokratična republika Koreja in Bangladeš. Gre za najrevnejše države na svetu.

Na Sliki 3 je prikaz neto uvoza surove hrane kot deleža celotnega uvoza. Iz nje vidimo, katere države imajo negativen neto uvoz hrane in so zato bolj ogrožene zaradi pomanjkanja hrane in tiste s presežkom uvoza glede na izvoz hrane. Delež neto uvoza v celotnem uvozu pa nam pove, kako pomemben je uvoz hrane za državo. Večji relativni delež uvoza hrane v celotnem uvozu pomeni, da je država bolj odvisna od uvoza hrane.

Slika 3: Delež neto uvoza surove hrane kot % celotnega uvoza

Vir: F. Ng & M. Ataman Aksoy, Who Are the Net Food Importing Countries, Annex Tabele 4, 2008, str. 35–40.

2.2.1 Neto uvoznice hrane

Neto uvoznice hrane so regije Srednjega Vzhoda, Severne Afrike in Zahodne Afrike. Te so najbolj podvržene tveganju naraščajočih cen hrane.

V **Podsaharski Afriki** je le 12 od 47 držav, ki so neto izvoznice surove hrane (Ng & Ataman Aksoy, 2008, str. 12). Velik del žitaric uvozijo, od tega kar 45 % domače potrošnje riža in 85 % pšenice. Regija pa se sooča z velikim že obstoječim deležem podhranjenosti mater in otrok (38 %) (WB, 2011, str. 12). Povprečen delež dohodka, ki ga gospodinjstvo porabi za hrano je 50–70 %, zato so zelo občutljivi na dvig cen hrane. Leta 2011 pa je bila regija manj izpostavljena, saj je imela dobro letino. Lokalna proizvodnja žitaric se je 2011 povečala za 11 % glede na prejšnje leto. Za boljšo oskrbo s hrano in boj proti revščini pa bo v prihodnje vse bolj pomembna tudi boljša povezanost in trgovina med suficitarnimi in deficitarnimi območji s hrano ter povečanje produktivnosti in konkurenčnosti malih kmetov. Najbolj ogrožene države v regiji so Niger, Eritreja in Senegal, saj imajo največji delež neto uvoza v celotnem uvozu (več kot 5 %) (Ng & Ataman Aksoy, 2008, str. 11).

Južna in Vzhodna Azija predstavljata največjo regijo s 55 % svetovne populacije. V Južni Aziji živi namreč večina svetovnega revnega prebivalstva. Zaradi zelene revolucije sta regiji pri proizvodnji riža samozadostni. A nenaden skok cen hrane ima za te države ogromen vpliv na gospodarstvo. Leta 2008 je izguba dohodka zaradi slabših pogojev menjave in višje inflacije ogrozila makroekonomsko stabilnost regije. V regiji, kjer gospodinjstva porabijo okoli 40 % dohodka za hrano, ima skok cen hrane velik vpliv na potrošnjo gospodinjstev. Zato je potrebno povečati produktivnost v kmetijstvu in izvajati socialno politiko. Najbolj ogrožene države v regiji so Vzhodni Timor, Bangladeš in Nepal, saj imajo največji delež neto uvoza v celotnem uvozu (več kot 5 %) (Ng & Ataman Aksoy, 2008, str. 11).

V regijah **Srednji Vzhod in Severna Afrika** je vsaj 50 % celotne potrošnje odvisne od uvoza. Zaradi šibke fiskalne pozicije in velike odvisnosti od uvoza so najbolj ranljive države Jemen, Jordanija, Egipt, Džibuti in Tunizija. Sirija in Maroko imata nekoliko večjo domačo proizvodnjo. Izvoznice nafte imajo prednost, kar se pozna v plačilni bilanci. Zaradi izvoza nafte in pozitivne korelacije med ceno nafte in hrane, se negativni vpliv na uvoznem računu zaradi vse dražjega uvoza hrane, kompenzira z izvozom nafte.

2.2.2 Neto izvoznice hrane

V državah, kjer prevladujejo ponudniki hrane, lahko visoke cene hrane za njih pomenijo več dobička. A zaradi ugodnih cenovnih pogojev lahko pride do pretirane, neekološke proizvodnje, zato je izziv tudi okoljsko vzdržno kmetijstvo. Neto izvoznice hrane so Latinska Amerika, Vzhodna Evropa in Centralna Azija.

Vzhodna Azija in Pacifik je regija, ki vključuje velike izvoznice (Vietnam, Tajsko, Kambodža) in hkrati tudi velike uvoznice hrane (Filipini, Indonezija, otoki Pacifika). Tu je največje območje pridelave in izvoza riža – kar 50 % svetovnega izvoza, največ na Tajskem in v Vietnamu. Kitajska je samozadostna, a ima velik vpliv na mednarodne trge. Kadar se na Kitajskem spremeni trgovinsko razmerje uvoz/izvoz, se spremenijo tudi svetovne cene hrane. Kjer gospodarska rast temelji na intenzivni industriji, je le ta zelo pogojena z nizkimi cenami hrane. Nižje cene hrane namreč pomenijo tudi nižje stroške delovne sile in večjo konkurenčnost. A pomembna je okoljsko vzdržna trajnostna proizvodnja, saj primanjkuje rodovitne zemlje in pitne vode (WB, 2011, str. 14).

Regija **Latinska Amerika in Karibi** je bolj urbana, a hkrati tudi bolj bogata z naravnimi viri. Izvoz tu narašča in regija postaja vse bolj globalno pomembna za oskrbo s hrano. A kmetijska proizvodnja je podvržena tveganju zaradi naravnih katastrof. Januarja 2011 je mrzli val v Mehiki uničil 1,5 milijona hektarjev (v nadaljevanju ha) bele koruze, ki se uporablja za tortilje in preko 80 % zelene zelenjave za izvoz. Prebivalci te regije imajo višji razpoložljivi dohodek kot v Afriki in Aziji in manjši delež namenijo za hrano. Najbolj občutljive države so El Salvador, Granada, Haiti, Surinam, Sveti Vincent in Grenadini. Te so zelo odvisne od uvoza žita in imajo neakovostno socialno politiko. Zaradi slabega fiskalnega položaja si ne morejo privoščiti visokih državnih spodbud. Velika kmetijska proizvodnja pa je v Argentini, Braziliji in Urugvaju, kjer imajo korist od naraščajočih cen hrane (WB, 2011, str. 14).

Vzhodna Evropa in Centralna Azija je regija z uvoznici in tudi zelo močnimi izvoznici hrane. Države Tadžikistan, Kirgizija, Albanija in Moldavija so občutljive na svetovne cene hrane, saj so uvoznice žita. V Kirgiziji so bile decembra 2010 lokalne cene pšenice za 54 % višje kot junija 2010, v Tadžikistanu pa za 37 % (WB, 2011, str. 15). Velike izvoznice v regiji pa so Rusija, Kazahstan in Ukrajina, kjer visoke cene hrane izboljšajo pogoje menjava (razmerje med izvoznimi in uvoznimi cenami). Soočajo se s pritiski po izvoznih ovirah in fiksaciji cen hrane.

Pri analizi vpliva cen hrane na blaginjo je potrebno upoštevati, ali gre za državo izvoznico ali uvoznico hrane. Gibanje svetovnih in lokalnih cen je odvisno od lokalne politike, vremenskih razmer in demografskih trendov. Glede na to pa se oblikujejo nacionalni ukrepi za zmanjšanje tveganja in ukrepi mednarodne pomoči.

2.3 Cene hrane na svetovnem trgu

Februarja 2011 smo v zadnjih treh letih beležili že drugi vrh v cenah hrane. Na Sliki 4 vidimo, da so prvi vrh cene hrane dosegli leta 2008, v času pregrevanja gospodarstva in visokih cen goriva, tik pred zlomom finančnih trgov v začetku leta 2009. Dejavniki, ki vplivajo na raven cen hrane, so v zadnjem času čedalje bolj kompleksni. Če spremljamo spremenljivost cen žitaric za obdobje 1990–2005, se je le ta v povprečju podvojila, medtem ko se je za ceno sladkorja potrojila, za ceno riža pa je kar 4-krat višja (podobno kot v 70. letih 20. stoletja).

2.3.1 Dejavniki določanja cen hrane

Raven spremenljivosti cen hrane ima pomembno uravnavno funkcijo na globalnih trgih. Zaradi večje spremenljivosti cen nastanejo večji cenovni šoki na lokalnih trgih. Spremenljive svetovne cene namreč zmanjšujejo efekt izravnave cen in učinka razpršenosti tveganja na svetovnem trgu. Zato je pomembno razumeti, kateri so dejavniki, ki vplivajo na raven cen hrane. Razdelila jih bom na dolgoročne in kratkoročne dejavnike.

2.3.1.1 Dolgoročni dejavniki

Dolgoročno je cena hrane odvisna od **dolgoročnega povpraševanja**. Svetovna poraba žit se je povečala za 26 % v opazovanem obdobju od 1998/99 do 2010/11 (WB, 2011, str. 3). To gre pripisati naraščajočemu svetovnemu prebivalstvu, ki je leta 2011 doseglo 7 milijard ljudi. V razvijajočih se državah je v zadnjih letih prišlo do dviga ravni dohodka, zaradi česar so se spremenile prehranske navade ljudi; povečala se je poraba živalskih beljakovin. Čedalje večje je tudi povpraševanje po biogorivu. Sladkor, koruza in oljna semena so se prej uporabljala le za prehrano, sedaj pa so postali surovina pri proizvodnji biogoriv. Projekcije *Food and Agriculture Organisation of United Nations* (v nadaljevanju FAO) napovedujejo, da se bo povpraševanje po žitaricah povečalo za 1,4 % letno v obdobju 2000–2030, če pa vključimo še povpraševanje po žitu za proizvodnjo biogoriv v prihajajočih 40. letih, bo povpraševanje raslo po stopnji 2,2 % (FAO 2002, *World Agriculture: Towards 2015/30 Summary Report*, Rome v WB, 2011, str. 3). Čeprav stopnja rasti ni zelo velika, jo bo v prihodnje ponudbena stran le s težavo dosegala.

Dolgoročno ponudbo definira uporaba resursov in tehnologija. A veliko vlogo pri spremenljivosti imajo zaloge hrane, ki so trenutno na najnižji ravni. Med leti 1980 in 1990 je bila raven zalog žitaric med 30 in 35 % celotne ponudbe. Do leta 2003 so se zaloge znižale na 20 %, ker so proizvajalci dali prednost dobičku pred zagotavljanjem varne oskrbe s hrano. Zaloge koruze v ZDA so sedaj na zgodovinsko najnižjem nivoju, med 5 in 7 %, zaloge pšenice v Franciji pa se gibljejo pri 7 % (FAO, 2012b). Raven svetovnih zalog ni dovolj

visoka, da bi z njimi lahko uravnavali cenovne šoke. Skoraj polovica jih je na Kitajskem in v Indiji, kar le stopnjuje globalno negotovost. Od teh držav je namreč odvisna višina zalog ter njihova kakovost. Ker je svetovni trg zelo občutljiv na spremembe v količini zalog, ti dejavniki močno vplivajo na mednarodne cene. Ko so ZDA znižale napoved ocene proizvodnje koruze jeseni 2010, so se svetovne cene koruze v hipu zvišale. Med proizvodnjo žitaric še vedno prihaja do izgube letine, kjer imajo kmetje slab dostop do trgov in se hrana hitro pokvari. Čeprav so se te izgube že zmanjšale za 10 do 15 %, bi bilo potrebno še dodatno investirati v tehnologijo za obdelavo žita, da bi se izgube letine še zmanjšale in bi cene lahko padle. Če se ne bo povečala produktivnost v regijah, kjer povpraševanje po hrani presega ponudbo, bodo te postale čedalje bolj odvisne od uvoza in bodo bolj dovzetne za spremenljivost svetovnih trgov. Produktivnost pa lahko države povečajo preko tehnološkega napredka, investicij ter raziskav in razvoja (WB, 2011, str. 4).

Omejenost virov in klimatske spremembe sta dolgoročna dejavnika, ki vplivata na cene hrane. Prehranski sistem ima zato težjo nalogo pri boju proti kratkoročnim cenovnim šokom. Klimatske spremembe še dodatno zaostrejujejo razpoložljivost vodnih in zemeljskih virov. Zemlja je čedalje bolj redka dobrina tudi v DVR, razen v Vzhodni Evropi, Latinski Ameriki in nekaterih državah Podsaharske Afrike. Globalno se je kmetijska površina na osebo za proizvodnjo hrane skrčila z 1,3 ha na 0,72 ha v obdobju od 1967 do 2007 (WB, 2011, str. 17). V državah v razvoju je oskrba z vodo resen problem. Države kot je Savdska Arabija imajo prepoved domače proizvodnje določenih proizvodov in so odvisne izključno od uvoza zaradi omejene količine z vodo. Približno 1,2 milijarde ljudi živi ob rekah z dostopom do vode. Srednji Vzhod, Severna Afrika in Azija se soočajo z večjimi primanjkljaji vode.

2.3.1.2 Kratkoročni dejavniki

Ko so svetovne zaloge hrane na nizkih ravneh, kot je to sedaj, prihaja do pogostejših kratkoročnih nihanj v cenah hrane. Ta so posledica vremena, spremenjenih pogojev trgovanja (politika), spremenljivosti cene nafte (in posledično goriva). Spremenljivost se bo nadaljevala predvsem zaradi nestabilnosti na strani ponudbe, povpraševanje pa bo naraščalo. Negotovost na strani ponudbe se odraža predvsem pri ceni žit zaradi vremenskih šokov v razvitih državah. Leta 2010 se je zmanjšala proizvodnja žita za 8 %, kar je povzročilo, da so se že tako nizke zaloge zmanjšale še za 25 % (WB, 2011, str. 3). Ker predstavljajo razvite države okoli 70 % svetovne trgovine z žitom, je bil to tudi visok pritisk na dvig svetovnih cen hrane.

Pomemben delež svetovnega izvoza v zadnjem času predstavlja izvoz iz spremenljivega okolja. Regija ob Črnem morju (Kazahstan, Rusija, Ukrajina) postaja pomembna izvozna regija. Delež svetovnega izvoza pšenice iz regije ob Črnem morju in Latinske Amerike se je podvojil iz 14 na 28 % v obdobju med 1990/95 in 2006/10. Za koroza se je delež več kot potrojil iz 9 na 29 % v istem obdobju. Na tem območju so donosi manj stabilni, ponudba in izvoz pa sta bolj spremenljiva glede na tradicionalne izvoznice iz razvitih držav. Te so povečale domačo porabo in na ta račun zmanjšale količino hrane za izvoz. Pridelek koruze v

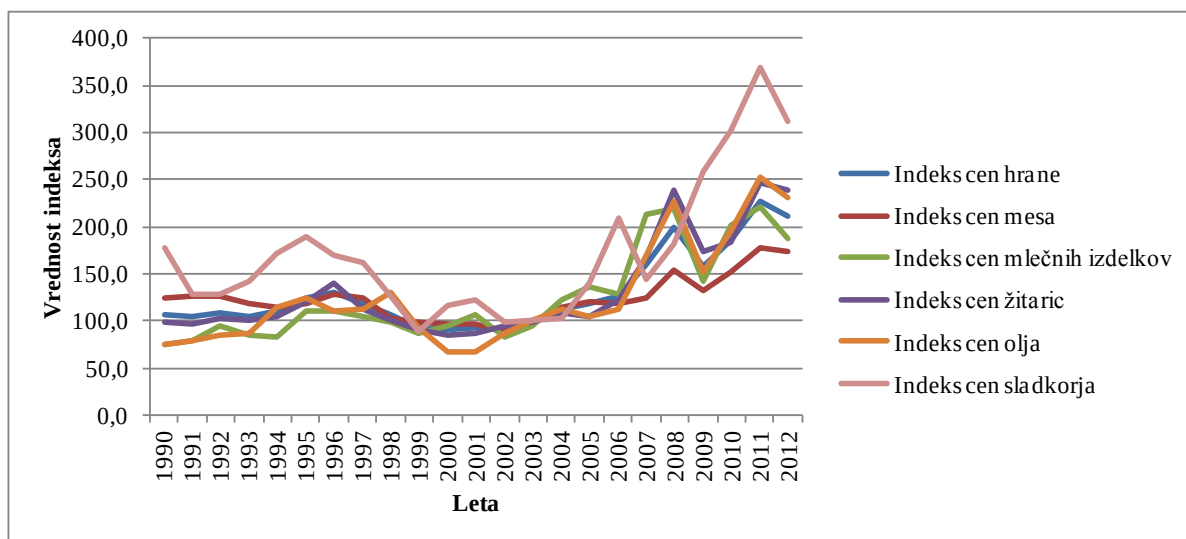
ZDA (za proizvodnjo etanola) se je povečal iz 31 % leta 2008 na 40 % v 2011 (po ocenah ZDA) (WB, 2011, str. 7).

2.3.2 Gibanje cen hrane na svetovnih trgih

Gibanje cen hrane na svetovnih trgih lahko najbolj nazorno prikažemo z indeksom cen hrane. V Prilogi 9 so indeksi, ki jih računa FAO. Indeks cen hrane je sestavljen iz povprečja petih indeksov posameznih skupin hrane, tehtanih s povprečnim deležem izvoza posamezne skupine za obdobje 2002–2004. Gre za 55 blagovnih kotacij. Podindeksi, iz katerih je sestavljen so (FAO, 2012c):

- indeks cen mesa (sestavljeno je iz 4 tipov mesa – perutnina (2 kotaciji), govedina (3 kotacije), svinjina (3 kotacije) in ovčetina (1 kotacija), tehtan s povprečnim deležem izvoza za 2002–2004);
- indeks cen mlečnih izdelkov (sestavljeno je iz masla, mleka prahu in sira, tehtan s povprečnim deležem izvoza za 2002–2004);
- indeks cen žitaric (sestavljeno je iz pšenice (9 kotacij), koruze (1 kotacija) in riža (16 kotacij), tehtan s povprečnim deležem izvoza za 2002–2004);
- indeks cen olj (sestavljeno je iz povprečja 11 različnih olj, vključujoč živalsko in ribje olje, tehtan s povprečnim deležem izvoza za 2002–2004);
- indeks cen sladkorja (sestavljeno je iz cen mednarodnega sladkornega dogovora z bazo v 2002–2004).

Slika 4: Letni indeksi cen hrane z bazo v obdobju 2002–2004

Vir: Food and Agriculture Organisation of United Nations – Food Price Index, 2012c.

Od leta 1990 do 2012 je glede na bazno leto 2003 skupni indeks cen hrane beležil negativno rast le v obdobju od 1999 do 2002. Od leta 2003 do 2012 pa je indeks cen hrane zrasel za 116,67 % (iz vrednosti indeksa 97,7 na 211,7). Največjo rast je indeks dosegel leta 2008, ko

je v enem letu poskočil za 26 % iz 126,7 na vrednost indeksa 158,7. Sledi pa mu leto 2011, ko je indeks cen hrane zrasel za 23 % iz 185,3 na 227,6. Kot vidimo iz Slike 4, gre dvig indeksa cen hrane najbolj pripisati dvigu cen sladkorja, ki so od leta 2003 do 2012 zrasle za 210,26 % in dvigu cen žitaric, ki so v istem obdobju zrasle za 143,1 %. Prav sladkorni trs in koruza pa se uporabljata v pridelavi biogoriva.

2.3.2.1 Pregled cen glavnih žitaric in dejavnikov njihove rasti

Cene žita je v drugi polovici leta 2012 zaznamovala suša v ZDA, ki je največja izvoznica koruze. Cene koruze in soje so julija 2012 presegle cenovni vrh iz junija 2008 in februarja 2011. Cene pšenice in riža pa so na podobnem nivoju kot leta 2011. Svetovne cene hrane so se med aprilom in julijem 2012 dvignile za 7 %, največ zaradi rasti cen žitaric (18 %) (WB, 2012c, str. 1). Cene ostale hrane so nekoliko padle. Zaloge riža so kar visoke. Na Tajskem, ki je največja izvoznica hrane, si namreč s kreditnimi shemami prizadevajo povečati zaloge riža. A zaradi velikega povpraševanja po rižu s strani največjih uvoznic (Bangladeš, Demokratična republika Koreja, Nepal, Filipini, Nigerija), cene niso še bolj padle. Cene gnojil, ki zelo vplivajo na cene hrane so padle za 15 % zaradi šibkega povpraševanja. A cene nafte so julija zrasle za 7 % zaradi zaostritev v Iranu in izpada proizvodnje zaradi stavke na Norveškem. Cena za sodček se giblje okoli 100 USD. Glede na to, da cene gnojil padajo in da je povpraševanje iz evrskega območja šibko, rast gospodarstva Kitajske in drugih DVR pa se upočasnjuje (gospodarska rast bo v 2012 5,3 %, leta 2011 pa je bila 6,1%), bi cene hrane lahko padle. A zaradi rasti USD in nestabilnih cen nafte se lahko ponovi trend navzgor. Generalno gledano je napoved rasti svetovnih cen hrane za leto 2012 med 2,5 in 3,5 %, nekoliko višja rast pa se predvideva za meso (med 3,5 in 4,5 %) (WB, 2012c, str. 4).

Glavni faktor rasti cen hrane leta 2012 so bile vremenske razmere. V ZDA je zaradi suše uničenih 50 % koruze in 37 % soje. Globalne zaloge hrane ostajajo nizke, predvsem za pšenico in koruzo v ZDA, kar le še povečuje negotovost in spremenljivost cen. Ker je padla donosnost na ameriško koruzo za 25 %, je posledično padla tudi proizvodnja, in sicer za 13 %. Zato se je svetovna proizvodnja koruze zmanjšala iz 876 milijonov ton v obdobju 2011/12 na 849 milijonov ton (WB, 2012c, str. 4). Uporaba koruze za proizvodnjo etanola ostaja na enakih ravneh kot doslej – pri 40 % ameriške proizvodnje koruze. A vseeno so napovedi za letos, da naj bi proizvodnja etanola padla. Koruza pa je tudi hrana za živino. Ker se pšenica čedalje bolj uporablja kot substitut dragi koruzi, se že kaže pritisk tudi na cene pšenice. Zaradi suhega poletja v Rusiji, Kazahstanu in Ukrajini se je proizvodnja pšenice znižala za 6 milijonov ton (to je 10 % letne proizvodnje), zaradi česar je svetovna proizvodnja zdrsnila pod raven iz 2011. Ker je bilo zaradi suhega monsuna v Indiji 20 % manj padavin od povprečja, je proizvodnja padla za 2,5 %. A Indija ostaja 2. največja proizvajalka pšenice na svetu. Skrbi povzroča oceanski klimatski pojav El Nino, ki lahko pusti katastrofalne posledice na letini pšenice v Avstraliji ter zmanjša proizvodnjo koruze in soje v Južni Ameriki (WB, 2012c, str. 4).

Kako se bo nižja proizvodnja v ZDA odrazila na lokalnih cenah, je odvisno od tega, koliko je država odvisna od uvoza in v kolikšni meri se lahko sama zaščiti pred šoki. Srednji Vzhod, Severna Afrika in Podsaharska Afrika imajo največji relativni delež neto uvoza žitaric v potrošnji. V teh regijah gospodinjstva največji delež izdatkov porabijo za hrano, zaradi česar sodijo med najbolj ogrožene regije pri preskrbi s hrano. ZDA, Južna Amerika, Južna Azija, Vzhodna Evropa in Centralna Azija so največje izvoznice hrane, ki z visokimi cenami največ pridobijo. Srednji Vzhod in Severna Afrika se soočata s fiskalnimi omejitvami, zato so tu države pri ukrepih za blaženje in uravnavanje lokalnih cen nekoliko omejene. V Afriki in Aziji imajo svetovne cene manjši vpliv na lokalne cene. Tu je pomembnejši regijski vpliv (WB, 2012c, str. 4). V Tabeli 7 vidimo spremembe lokalnih cen glavnih žit, to je pšenice, koruze in riža. Gre za prikaz največjih nihanj na lokalnih trgih v obdobju enega leta od julija 2011 do julija 2012.

Tabela 7: Letne spremembe cen hrane na lokalnih trgih od julija 2011 do julija 2012

Pšenica	% sprememba cene
Sudan – Kadugli – veleprodaja (sudanski funt/lokalno)	52
Indija – Mumbaj – maloprodaja (indijska rupija/kg)	16
Bangladeš – Dhaka – maloprodaja (taka/kg)	14
Bolivija – La Paz – veleprodaja (boliviano/lokalno)	-25
Koruza	% sprememba cene
Malavi – Liwonde – maloprodaja (kvača/kg)	174
Mozambik – Milange – maloprodaja (metikal/kg)	129
Honduras – San Pedro Sula – veleprodaja (USD/kg)	-44
Mehika – Culiacan – veleprodaja (peso/kg)	-45
Riž	% sprememba cene
Malavi – Mzuzu – maloprodaja (kvača/kg)	90
Indija – Mumbaj – maloprodaja (indijska rupija/kg)	33
Haiti – Port au Prince – maloprodaja (gourde/lokalno)	-10
Bangladeš – Dhaka – veleprodaja (taka/kg)	-22

Vir: World Bank, Food Price Watch, 2012c, str. 7, Table 2.

V Afriki je bila rast cen hrane julija in avgusta 2012 visoka zaradi velike odvisnosti od Srednjega Vzhoda, Severne in Podsaharske Afrike. Zaradi slabe letine 2011 in zaradi konfliktov so se v Sahelu cene dvignile. V Vzhodni Afriki so bili glavni razlogi za rast pomanjkanje dežja, nadaljevanje slabe letine iz 2011 ter visoki stroški energije in transporta. Zaradi negotove letine v Centralni Afriki in slabe letine v Južni Afriki je bil dvig cen koruze zelo velik, na nekaterih trgih v Mozambiku celo 113 % in 47 % v Malaviju. V Latinski Ameriki so cene koruze padle, v Mehiki za 24 %. Dvig cen pšenice je bil manjši kot pri koruzi. Cene pšenice so se v Južnoafriški republiki dvignile za 27 %, za 15 % v Sudanu in 14 % v Indiji. Cena riža je v Indiji zrasla za 25 % in 16 % v Kambodži (WB, 2012c, str. 5).

2.3.2.2 Primerjava prehranske krize leta 2008 in 2011

Vse od leta 2008 so se zaradi manjše proizvodnje zaloge hrane obdržale na zgodovinsko nizkih ravneh. Svetovne cene nafte so marca 2012 dosegle vrednost 120 USD/sodček,

povprečna svetovna cena nafte pa je za leto 2012 ocenjena pri vrednosti 106,18 USD (IMF, 2012, str. 204). Visoke cene nafte povečujejo proizvodne stroške hrane, ne le transportnih stroškov. Cene gnojil pa so v visoki korelaciji s cenami nafte. V obdobju med 2005 in 2008 so se cene nafte dvakrat dvignile, medtem ko so se cene sečnine in di-amonijevega fosfata dvignile za 3 in 4,5-krat (WB, 2011, str. 5). Povezanost med ceno nafte in kmetijskimi trgi se je od 2005 močno povečala zaradi dodatnega povpraševanja po biogorivu. Cenovna elastičnost se je iz 0,22 v obdobju pred 2005 povečala na 0,28 leta 2009.

Nominalni devizni tečaji so bili 2011 bolj spremenljivi kot leta 2008. Zaradi dolžniške krize v evroobmočju je bilo zadnje obdobje kar turbulentno za razmerje med vrednostjo evra (v nadaljevanju EUR) in USD. Cene hrane, denominirane v valuti, ki izgublja vrednost, so se dvignile bolj kot tiste, kjer valuta raste. Leto 2008 je zaznamovala deprecijacija USD, kar je bil še dodaten pritisk na dvig cen.

Od junija 2010 so se dvignile cene širšega kmetijskega razpona kot leta 2008; beležili smo rast cen sladkorja, jedilnih olj, pijače, živalskih proizvodov in surovih materialov (na primer bombaža). Leta 2008 pa so se dvignile predvsem cene glavnih žitaric (riža, pšenice in koruze). V kolikor je razpon cen večji, je to manj stimulatивно za kmete, da bi povečali proizvodnjo osnovnih žit na račun ostalih kmetijskih proizvodov.

Ob zadnji prehranski krizi 2011 je večji dejavnik rasti cen hrane vreme, zaradi česar je nižja tudi raven zalog. Glede na vremenske razmere v Kanadi, Rusiji, Ukrajini in EU-27, so se septembra 2010 znižale tudi napovedi za ZDA. Šoki v Avstraliji in Argentini (Orkan La Nina) so pripomogli h krčenju pričakovanih zalog iz južne poloble. Zaloge žit iz tradicionalnih razvitih držav izvoznic so leta 2010 padle za 25 % (FAO, Rim, 2010 v WB 2011, str. 6). Ekstremna suša, povodenj in temperature naraščajo. Leta 2010 je kar 19 držav beležilo rekordne temperature (ruski vročinski val, suša v Braziliji, poplave v Avstraliji, Pakistanu in Zahodni Afriki). Klimatske spremembe imajo namreč velik vpliv na cene hrane.

Trgovinska politika je prispevala k dvigu cen leta 2011, a vseeno manj kot leta 2008. Zgodovinsko gledano so trgovinske subvencije, omejitve uvoza ali izvoza v državah članicah Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (angl. *Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD*) v preteklosti večkrat motile delovanje kmetijskih trgov. Odzivi posameznih držav na cenovno krizo leta 2008 pa so nepredvideno še stopnjevali tržne anomalije. V okviru pogajanj Svetovne trgovinske organizacije znotraj Doha Runde si zato prizadevajo za zmanjšanje trgovinskih ovir kot del liberalizacije trga. A vseeno so izvozne ovire leta 2008 prispevale k 45-odstotni rasti svetovnih cen riža in 29-odstotni rasti cen pšenice (Martin & Andersen, 2011 v WB, 2011, str. 6). Ta ukrep je sicer pragmatičen odgovor na naraščajoče cene hrane v revnih državah, čeprav povzroča izolacijo domače ekonomije in prilagoditvene stroške preostalemu svetu. Njihov vpliv pa je odvisen od velikosti ekonomije. Zmanjšanje uvoznih dajatev sicer pomeni nižje cene uvožene hrane doma. A če jih uvede več držav, lahko predstavlja dodaten pritisk na svetovne cene hrane. Izolacijska politika zmanjšuje vlogo, ki bi jo menjava med državami lahko igrala pri

stabilizaciji trga hrane. Nacionalna trgovinska oziroma menjalna politika igra ključno vlogo pri domačih proizvajalcih hrane in privlačnosti panoge za investitorje. Izvozniki in uvozniki so se 2011 soočali z večjimi ovirami kot leta 2008. A ker je bila proizvodnja hrane v državah v razvoju večja kot leta 2008, smo se izognili na primer višjim cenam riža, ki ima sicer zelo ozek trg z malo ponudniki. K večji cenovni nestabilnosti so prispevali tudi necenovni trgovinski ukrepi, kot so kvote in količinske izvozne omejitve.

2.4 Revščina in cene hrane

Zaradi zadnjega dviga cen hrane leta 2011 je pod prag revščine (pod 1,25 USD/dan) zdrsnilo dodatnih 44 milijonov ljudi. Če pogledamo številke natančneje, je videti, da je zaradi višjih cen hrane leta 2011 pod prag revščine zdrsnilo 68 milijonov neto porabnikov hrane. A ker so revni tudi proizvajalci hrane, se je zaradi vpliva cen hrane 24 milijonov neto proizvajalcev hrane izvleklo iz revščine. V ekstremni revščini živi že 1,2 milijarde ljudi (pod 1,25 USD/dan). Povečala se je podhranjenost zaradi dražjih osnovnih živil, kar je tudi humanitarni in ekonomski problem (WB, 2011, str. 9).

Cene hrane imajo dva glavna vpliva na kakovost življenja ljudi in s tem tudi na raven revščine v državi. Prvi je vpliv na posameznika, kjer je potrebno ločiti med neto proizvajalci in neto kupci hrane, da vidimo, komu preti podhranjenost. Cene hrane pa imajo tudi posredni vpliv na državo preko makroekonomskih dejavnikov. Lahko namreč vplivajo na spremenjena menjalna razmerja med državami in na zadolženost države.

2.4.1 Vpliv na posameznika

Videli smo, da najrevnejši velik del svojih dohodkov porabijo za prehrano. Glede na dejavnike, ki vplivajo na rast cen hrane, lahko predpostavljamo, da bodo te rasle tudi v prihodnje. Ker v DVR število prebivalcev hitro narašča in zaradi geografske lege, kjer je veliko naravnih katastrof, bosta pomanjkanje in lakota še večja. Ugotovili smo, da je večina najrevnejših držav neto uvoznic hrane. A da bi videli dejanski vpliv naraščajočega trenda cen hrane, je potrebno ločiti med neto proizvajalci in neto kupci hrane. Rast cen hrane ima na namreč pozitiven vpliv na proizvajalce. Glede na analizo podatkov iz podatkovne baze *RIGA* (angl. *Rural Income Generating Activities*), ki jo upravlja FAO v sodelovanju s SB, je 18 % od vseh gospodinjstev in 25 % podeželskega prebivalstva v državah v razvoju neto proizvajalcev hrane (Zezza et al., 2008). To kaže na dejstvo, da je večina prebivalstva v DVR neto kupcev hrane, tudi tisti, ki živijo na podeželju.

Iz Tabele 8 vidimo porazdelitev deleža neto proizvajalcev hrane v izbranih državah. V Nepalju je več kot polovica podeželskega prebivalstva neto proizvajalcev, ostali pa so neto kupci osnovnih živil. V Malaviju je v najrevnejšem kvintilu, kjer 63 % dohodka prihaja od prodaje pridelka, le 6 % neto proizvajalcev osnovnih živil. V Gvatemali je malo bolje, 32 % najrevnejših podeželskih gospodinjstev je neto proizvajalcev. Sicer pa lahko vidimo, da je v

bogatejših kvintilih na podeželju večji delež neto proizvajalcev osnovnih živil (izjema je Gvatemala) (Karfakis, Velazco, Moreno & Covarrubias, 2011, str. 22).

Tabela 8: Delež neto proizvajalcev osnovnih živil

Država	Mestna gospodinjstva					Podeželska gospodinjstva				
	Izdatkovni kvintili					Izdatkovni kvintili				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Bangladeš (koruza, pšenica/kruh)	0,01	0,03	0,03	0,03	0,02	0,12	0,15	0,19	0,21	0,23
Bolgarija (krompir, pšenica, koruza)	0,04	0,04	0,08	0,07	0,04	0,18	0,27	0,31	0,32	0,29
Gvatemala (koruza, fižol)	0,11	0,06	0,05	0,02	0,04	0,32	0,3	0,26	0,21	0,17
Malavi (koruza, fižol, kasava)	0,07	0,08	0,11	0,08	0,19	0,06	0,08	0,1	0,16	0,2
Nepal (riž, pšenica, koruza)	0,16	0,25	0,33	0,09	0,11	0,44	0,59	0,57	0,6	0,61

Vir: Karfakis et al., Impact of increasing prices of agricultural commodities on poverty, 2011, str. 21, Table 7.

Poglejmo, kako dvig cen hrane različno kratkoročno vpliva na blaginjo gospodinjstev, odvisno od tega, ali so neto kupci ali neto proizvajalci hrane. Analiza, ki temelji na raziskavi izdatkov gospodinjstev v Bangladešu (RIGA, 2005) in predpostavlja dvig potrošnih in proizvodnih cen riža za 10 %, kaže, da gospodinjstva v prav vseh izdatkovnih kvintilih utrpijo izgubo blaginje. Izguba blaginje zaradi rasti cen riža v Bangladešu je največja v spodnjem izdatkovnem kvintilu na podeželju (−3,19 %), saj je tu le 12 % gospodinjstev neto ponudnikov hrane. Izguba v najrevnejšem kvintilu je pri mestnih gospodinjstvih nekoliko nižja. V mestih namreč plače predstavljajo nekaj manj kot 60 % vira dohodka, medtem ko je 23 % dohodka pridobljenega od proizvodnje pridelkov (Karfakis et al, 2011, str. 25).

V Malaviju je bila analiza opravljena na predpostavki dviga cen koruze za 10 %, saj je tam koruza glavno živilo. Vir podatkov je raziskava gospodinjstev (RIGA, 2004). V Malaviju je delež izdatkov za hrano večji pri revnejšem prebivalstvu, na podeželju zavzema vrednosti med 62 in 56,51 %, v mestih pa med 61 in 36 % (Karfakis et al., 2011., str. 26). Rezultati analize kažejo majhno izgubo blaginje pri mestnih gospodinjstvih (−1,2 %) ter zanemarljivo izgubo blaginje pri gospodinjstvih iz podeželja (−0,17 %). Tisti v revnejših izdatkovnih kvintilih imajo večjo izgubo blaginje, medtem ko najbogatejših 20 % gospodinjstev na podeželju zaradi 10-odstotne rasti cen koruze kratkoročno pridobi na blaginji 0,53 % (Karfakis et al., 2011, str. 26–27).

Vpliv dviga cen osnovnega živila za 10 % na blaginjo gospodinjstev v Bangladešu in Malaviju je prikazan v Tabeli 9. Rezultati so za državi različni. V Bangladešu so namreč najrevnejši tisti, ki ne kmetujejo in je zato izguba blaginje zaradi rasti cen osnovnega živila višja. Le 5 % gospodinjstev v najnižjem izdatkovnem kvintilu ima glavni vir dohodka od proizvodnje pridelka, medtem ko je ta v Malaviju 40 %. Razlika je tudi v lastništvu zemlje. V Bangladešu je 66 % revnih na podeželju brez zemlje, v Malaviju pa le 5 % (Karfakis et al., 2011, str. 27).

Tabela 9: Vpliv spremembe cene osnovnega živila na blaginjo ljudi*

Bangladeš (dvig cene riža za 10 %)						
Izdatkovni kvintili						
	1	2	3	4	5	Skupaj
Podeželska gospodinjstva	-3,19	-2,60	-1,88	-1,64	-1,10	-1,83
Mestna gospodinjstva	-2,37	-1,90	-1,45	-1,09	-0,71	-1,26
Skupaj	-3,02	-2,33	-1,83	-1,36	-0,94	-1,64
Malavi (dvig cene koruze za 10 %)						
Izdatkovni kvintili						
	1	2	3	4	5	Skupaj
Podeželska gospodinjstva	-1,23	-0,57	-0,23	-0,02	0,53	-0,17
Mestna gospodinjstva	-2,56	-1,95	-1,38	-1,19	-0,22	-1,12
Skupaj	-1,26	-0,64	-0,37	-0,23	-0,13	-0,35

Legenda: * Izguba blaginje, merjena kot odstotna sprememba glede na prvotno stanje

Vir: Karfakis et al., *Impact of increasing prices of agricultural commodities on poverty*, 2011, str. 25–26, Tabele 9 & Table 13.

Rast cen hrane torej najbolj koristi kmetom, predvsem če jo znajo v naprej predvideti in se temu prilagoditi z večjimi kapacitetami. A malim kmetom leta 2008 to ni uspelo. Zaradi velike spremenljivosti cen je negotovost velika tudi na ponudbeni strani. Od leta 2008 se investicije v kmetijskem sektorju vseeno povečujejo. Proizvodnja hrane se je med 2010 in 2011 zvišala za 3,8 %, zaloge za 3,4 % in trgovina za 5,4 % glede na leto poprej (WB, 2011, str. 11). V Aziji (Tajska, Vietnam) je bila dobra letina za riž, sicer pa je bila dobra tudi letina koruze in kasave v Podsaharski Afriki. Zato je bil v teh primerih vpliv rasti svetovnih cen na lokalne omejen.

Zaradi večje proizvodnje hrane v DVR je bila rast cen hrane in njihov vpliv na revščino nižji od pričakovanega. A je bil učinek še vedno za polovico manjši kot leta 2008. Če pa se bo spremenljivost svetovnih cen hrane prenesla na lokalne cene, bo to negativno vplivalo na srednjeročno rast in socialno stabilnost.

V nadaljevanju pogledimo, kaj se je v zadnjem obdobju dogajalo s **prehransko varnostjo** v določenih državah. Prav te države sem izbrala, ker na podlagi kazalnikov revščine veljajo za najrevnejše države na svetu in tu ljudje porabijo večino svojega dohodka za hrano. Glede na to, da nevarnost pomanjkanja hrane najbolj preti državam uvoznicam hrane, sem pri izbiri upoštevala tudi to. Vidimo, da se zaradi visokih cen hrane s problemom pomanjkanja hrane soočajo predvsem države afriškega kontinenta, ki imajo negativen delež neto uvoza hrane v celotnem uvozu. To pomeni, da uvoz hrane presega njen izvoz.

Demokratična republika Kongo (−7,3 % neto uvoza hrane v celotnem uvozu). Ocena *IPC* (angl. *Integrated Food Security Phase Classification*) je standardni protokol, ki določa, kako velik je problem nezadostne prehranske varnosti (IPIC, 2012). Glede na oceno iz junija 2012, je se 17,3 milijona ljudi v DR Kongu sooča s kriznimi in nujnimi razmerami pri preskrbi s hrano. Od teh jih okoli 5,4 milijona potrebuje humanitarno pomoč. Največ ogroženih gospodinjstev živi v vzhodni, konfliktni regiji (provinca Orientale, Severni Kivu, Južni Kivu, Katanga in Maniema), kjer je slab dostop do osnovnih socialnih storitev, slaba kmetijska produktivnost in kronična revščina. Delež gospodinjstev, ki zaužijejo premalo ali ravno na meji potrebne dnevne količine zaužite hrane, presega 20 %. Najvišji dvig cen v obdobju med 2011 in 2012 je bil glede na triletno povprečje v ceni koruze (46 %), palminega olja (76 %) ter uvoženega riža na glavnih urbanih trgih (WFP, 2012, str. 6).

Ruanda (−5,6 % neto uvoza hrane v celotnem uvozu). Glede na celostno analizo preskrbljenosti s hrano in ranljivosti *CFSVA* 2012 (angl. *Comprehensive Food Security and Vulnerability Analysis*) ter prehransko raziskavo, ki je bila opravljena marca in aprila 2012, ima 21 % oziroma 460.000 gospodinjstev neustrezno porabo hrane in sodijo med nepreskrbljene s hrano (4 % revnih in 17 % na meji revščine). Analizo opravlja *World Food Programme* (v nadaljevanju WFP), največja humanitarna organizacija na svetu, ki deluje v okviru Združenih narodov. Ocene kmetijske proizvodnje za zadnjo letino so pozitivne, saj napovedujejo 5-odstotno rast glede na preteklo leto. Višja proizvodnja bo nadomestila izpad zaradi nižje donosnosti fižola in koruze, saj v setveni fazi ni bilo dovolj dežja. Letošnja sezona je ugodna za banane in gomolje. Avgusta 2012 so bile realne cene koruze, sladkega krompirja in irskega krompirja 13 %, 45 % in 21 % nad petletnim povprečjem, medtem ko so cene fižola in kasave enake, če ne celo nižje (za 3 do 12 %). Proizvodnja vseeno ni bila dovolj velika, da bi zadostila zalogam za pusto sezono, zato se predvideva, da bodo cene zopet zrasle do naslednje letine novembra in decembra 2012 (WFP, 2012, str. 7).

Čad (−1,4 % neto uvoza hrane v celotnem uvozu). Glede na oceno WFP iz junija 2012 je v sahelskem pasu 1,8 milijona ljudi ogroženih zaradi nezadostne ponudbe hrane. Stopnje prehranske negotovosti so se zvišale iz 45 % decembra 2011 na 48 % junija 2012 z najvišjimi stopnjami v Bahr-el-Ghazalu, Gueri, Kanemu, Quaddaiu in Sili, kjer je več kot polovica gospodinjstev ogroženih zaradi pomanjkanja hrane. Globalne stopnje akutne podhranjenosti so nad kritičnim pragom 15 % v 9 regijah: Kanem (21 %), Wadi-Fira (21,3 %), Bahr-el-Ghazal (21,4 %), Batha (24,9 %), Hadjer-Lamis (19,7 %), Salamat (21,9 %), Lac (15,5 %), Sila (16,3 %) in Quaddai (16,5 %). V ostalih regijah so stopnje podhranjenosti preko 10 %. Kmetijska sezona 2012/13 se sooča z veliko deževja in poplavami na jugu. Obeta se sicer dobra letina za koruzo, jam in arašide, kar je optimistično za ponudbo hrane ter padec cen v Sahelu (4–37 %) in Savani (2–15 %) (WFP, 2012, str. 8).

Senegal (−10,7 % neto uvoza hrane v celotnem uvozu). Od aprila 2012 je prejelo pomoč WFP preko 1 milijona prebivalcev Senegala, ki trpijo pomanjkanje hrane. Razširjenost globalne akutne podhranjenosti otrok med 6. in 59. mesecem starosti je od novembra 2011 narasla. Stopnje podhranjenosti so nad pragom 15 % v Podorju, Ranerou in Kanelu. Slaba kmetijska

letina 2011/12 in posledično nižje zaloge hrane ter naraščajoče cene lokalnih žitaric in strošnic so glavni razlogi za večje tveganje pomanjkanja hrane. Zaradi slabe letine je večina podeželskega prebivalstva neto kupcev, ki si ne morejo privoščiti enake količine hrane kot lani. To je tudi eden izmed razlogov za visoke stopnje globalne akutne podhranjenosti. Nedavne poplave so še poostriale življenjske pogoje najrevnejših družin v Dakarju in Faticku, kjer država tudi nudi pomoč pri oskrbi s hrano. Ker hrano uvažajo, je večja verjetnost, da jih bo prizadela rast svetovnih cen hrane (WFP, 2012, str. 9).

Lesoto (−1,7 % neto uvoza hrane v celotnem uvozu). Prehranska varnost se je že drugo leto zapored znižala. Vsaj 725.000 ljudi (39 % prebivalstva) bo trpelo pomanjkanje hrane v obdobju 2012/13 glede na 514.000 lani. Zaradi nizke ravni proizvodnje bo večina prebivalcev neto kupcev hrane. Ker je kmetijski sektor šibak, so tudi priložnosti za zaposlitev slabe. Proizvodnja hrane v sezoni 2012/13 ne bo zadostovala niti za 10 % letnih potreb. Proizvodnja koruze je padla za 77 %, proizvodnja pšenice pa za 52 % glede na prejšnje leto. Cene hrane in goriva pa rastejo. Cena koruze je od začetka leta 2012 do oktobra zrasla za 12 do 25 % (WFP, 2012, str. 10).

Zimbabve (−5,3 % neto uvoza hrane v celotnem uvozu). Napovedi za prehransko varnost v obdobju 2012/13 so najhujše v zadnjih treh letih. V obdobju najhujše lakote od januarja do marca, bo leta 2013 1,7 milijona ljudi podvrženih tveganju pomanjkanja hrane, kar je glede na 1,3 milijona ljudi lani, velika rast. Okoli 19 % od tega je podeželskega prebivalstva. Najbolj prizadeta območja so Matebeleland Sever in Jug, Masvingo ter Mashonaland, Midlands in Manicaland. Razlog je predvsem v padcu proizvodnje. Skupna proizvodnja žita je bila v sezoni 2011/12 za 33 % nižja kot leto prej zaradi poznega deževja in daljših sušnih obdobj na jugu države ter slabega dostopa do semen za setev. Da bi zadostili povpraševanju po hrani, v Zimbabveju kombinirajo lastno proizvodnjo z nakupi. Za cene hrane se pričakuje, da bodo v pusti sezoni še zrasle (WFP, 2012, str. 10).

Zaradi pomanjkanja hrane je nevarnost podhranjenosti, infekcij, slabšega razvoja otrok, slabših rezultatov v šoli in slabše delovne produktivnosti. Iz Tabele 10, ki prikazuje oceno števila podhranjenih predšolskih otrok (v milijonih) za obdobje od 1995 do 2015, lahko vidimo, da se je število podhranjenih otrok v glavnem zmanjševalo, razen v Afriki.

Tabela 10: Število podhranjenih predšolskih otrok (v milijonih) za obdobje 1995–2015

Gospodarstvo/leto	1995	2000	2005	2010	2015
Afrika	25,6	26,2	27,2	27,8	28,3
Azija	111,7	95,1	81,1	70,8	60,7
Latinska Amerika in Karibi	3,6	2,9	2,4	1,9	1,5
Oceanija (le DVR)	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Razvijajoče se države	141	124,4	110,9	100,7	90,7
Razvite države	1,2	1,2	1,4	1,6	1,8
Svet	142,2	125,7	112,2	102,3	92,5

Raziskave so potrdile, da ima hranljiva hrana vpliv na fizično pojavo, moč, vzdržljivost in sposobnost logičnega sklepanja (Rogers, 2000, str. 27). SB se je v zadnjem času osredotočila na študije, ki dokazujejo, da je prehrana ključni dejavnik gospodarske produktivnosti. To je namreč tudi eden od načinov za pridobitev dodatnih investicij in promocijo svojih programov. Delo nobelovca Roberta Fogla (Fogel, 1997 v Rogers, 2000, str. 29), ki dokazuje, da je bila neustrezna prehrana glavna omejitev za ekonomsko produktivnost v zgodnji Evropi, to tezo še dodatno podkrepi.

Raziskave, ki analizirajo odnos med kakovostjo zaužite hrane in delovno produktivnostjo, dajejo sicer različne rezultate. Raziskava v Gvatemali je pokazala, da se produktivnost delavcev pri proizvodnji sladkornega trsa ni povečala, ko so uživali prehransko beljakovinsko nadomestilo (Immink & Viteri, 1981 v Rogers, 2000, str. 35). Delavci so sicer imeli več energije, a so jo porabili za prosti čas. To dokazuje, da ima boljša prehrana vpliv na boljšo fizično kondicijo, kako pa jo bodo ljudje uporabili, je odvisno od individualnih preferenc. Vpliv prehrane na produktivnost je torej odvisen tudi od drugih spremenljivk.

Nekatere raziskave merijo relacijo med prehrano in plačami, saj je višina plače tudi kazalnik delovne produktivnosti. Deolalikar (1988 v Rogers, 2000, str. 35) je ugotovil, da obstaja direktna povezanost med plačami ter višino in telesno težo (elastičnost med 0,28 in 0,68) ter kmetijsko proizvodnjo (elastičnost 1,9). A izpolnjene morajo biti predpostavke, da je trg dela učinkovit ter nediskriminatoren do lastnosti, ki niso povezane z delovno produktivnostjo. Dasgupta (1997 v Rogers, 2000, str. 35) je prikazal, da delajo indijski delavci, ki imajo alternativne vire hrane (mali kmetje), za nižjo plačo kot delavci, ki nimajo drugega vira dohodka, razen iz dela. Sahn in Alderman (1988 v Rogers, 2000, str. 35) sta ugotovila, da bolj kakovostna hrana pozitivno vpliva na plače moških na podeželju Šrilanke, na dohodek žensk pa ne. V mestnem okolju pa ima vnos dodatnih kalorij v telo pozitiven vpliv tako na moške kot na ženske.

Iz zgornjega torej sledi, da sicer ni nujno, da se bo boljša oskrba s hrano odrazila neposredno na večji delovni produktivnosti. Je pa gotovo, da bo vplivala na bolj kakovosten način življenja ljudi.

2.4.2 Makroekonomske posledice sprememb cen hrane

Cene hrane imajo vpliv tudi na makroekonomski položaj države. Če se ta poslabša, lahko to posredno vpliva na gospodarstvo države in življenje njenih prebivalcev. Spremembe cen hrane imajo lahko pomemben vpliv predvsem na dveh področjih; državnem proračunu in plačilni bilanci.

Najprej pogledjmo **fiskalne posledice**. V kolikor je ogrožena oskrba s hrano, država nastopi na trgu v obliki denarne pomoči za potrošnike (na primer prilagoditev davkov in carin) in na drugi strani denarne spodbude za proizvajalce hrane. To pa predstavlja dodatne izdatke za državo. Zato so države primorane varčevati na drugih razvojnih programih, kot so izobraževanje, zdravstvo ali infrastruktura. Zaradi nižje potrošnje je posledično tudi nižja količina zbranih davkov, hkrati pa država več troši za socialne programe. To privede do proračunskega primanjkljaja, zato se mora država dodatno zadolževati na mednarodnih finančnih trgih. V Tabeli 11 vidimo javni dolg izbranih držav leta 2007 (pred cenovnim vrhom cen hrane leta 2008) ter leta 2010. Vidimo, da se je javni dolg držav povečal. Delno gre višji javni dolg pripisati tudi slabi gospodarski aktivnosti v svetu in razvitih državah. Zato je tudi manj donatorskih sredstev, ki jih razvite države namenjajo najmanj razvitim.

Tabela 11: Javni dolg kot delež BDP za izbrane države

Država	Javni dolg (% BDP)	
	2007	2010
Zimbabve	218,2	241,6
Šrilanka	85,8	86,7
Nemčija	64,9	78,8
Brazilijska	45,1	60,8
Vietnam	42	56,7
Tajska	37,9	42,3
Bangladeš	37,4	39,3
Jemen	33,5	39,1
Senegal	22,9	32,1
Uganda	20,6	20,4
Tanzanija	19,6	23,3

Vir: Nationmaster – Public debt statistics, 2012.

Posledice cen hrane pa se kažejo tudi v **plačilni bilanci**. Položaj je odvisen predvsem od tega, ali gre za državo uvoznico ali izvoznico hrane. Posledice rasti cen hrane vidimo lahko v vse večjem zunanjem dolgu, negativnem tekočem računu plačilne bilance, večji ekonomski nestabilnosti in devalvaciji nacionalne valute. Pogoji menjave prikazujejo relativno ceno, po kateri poteka menjava na svetovnem trgu. Gre za relativno ceno, doseženo pri izvozu blaga glede na ceno uvoženega blaga (Kumar, 1999, str. 95). Devizni tečaj pa je tisti, ki spreminja relativno ceno enega proizvoda, izraženo z enotami drugega denarja (Kumar, 1999, str. 99).

Tipični primeri deviznega tečaja v državah v razvoju in vpliv na domače cene hrane so (FAO, 2011, str. 10):

- nacionalna valuta, vezana na USD (Kitajska, Malezija, države Latinske Amerike in Bližnjega vzhoda): če vrednost USD pade, postane uvožena hrana dražja (poveča se izvoz) in razpoložljivost hrane doma se zmanjša;

- nacionalna valuta, vezana na EUR (centralnoafriški frank; Zahodna in Centralna Afrika): če vrednost EUR raste, se dvignejo domače cene hrane, kar je impulz za večjo domačo proizvodnjo.

V Tabeli 12 je prikaz menjalnih razmerij (razmerja med povprečno tehtano ceno izvoza in uvoza) za posamezna gospodarstva in izbrane države. Glede na to, da je večina revnih držav neto uvoznice hrane, bi pričakovali, da se bo položaj pogojev menjave za najrevnejše države leta 2008 in 2011 poslabšal. V Jemnu na primer so se pogoji menjave izboljšali, kar lahko sicer pripišemo tudi relativno velikemu deležu izvoza nafte v celotnem izvozu. Izvoz nafte namreč predstavlja 25 % BDP (CIA, 2012). Zato so se pogoji menjave kljub visokim cenam hrane v Jemnu leta 2011 izboljšali, medtem, ko so se leta 2009, po prvi prehranski krizi leta 2008 poslabšali iz 167,58 na 132,58. Tudi v DR Kongu, ki je po BDP/prebivalca najrevnejša država, so se pogoji menjave v zadnjih letih izboljšali. Razlog je, da kmetijstvo v državi predstavlja 39,4 % BDP (CIA, 2012), hkrati pa je država bogata z rudniki. Na drugi strani pa imamo Šrilanko, kjer kmetijstvo predstavlja le 12, 1 % BDP (CIA, 2012). Vidimo, da so visoke cene hrane poslabšale njen trgovinski položaj. Pogoji menjave so se iz 76,12 leta 2010 poslabšali na razmerje 72,12 v 2011. Podobno je v Lesotu, kjer je pomanjkanje hrane velik problem (kmetijstva imajo le 7,8 % BDP), čeprav je država zaradi bližnje lege Južnoafriške republike zelo izvozno usmerjena (CIA, 2012). Na drugi strani imamo države Latinske Amerike, ki so izvoznice hrane. V Boliviji, ki izvažajo hrano in je ena izmed najrevnejših držav Latinske Amerike, so se pogoji menjave izboljšali iz 157,61 v 2010 na 175,41, med drugim tudi zaradi višjih cen hrane. A Haiti, ki ga pestijo naravne nesreče in slaba letina, je beležil poslabšanje pogojev menjave iz 77,73 na 64,54. Sicer pa lahko vidimo, da cene hrane nimajo enakega vpliva na mednarodno menjavo v vseh državah. Na Tajskem, ki je izvoznica riža, se pogoji menjave niso izboljšali. Morda je razlog v tem, da je bil dvig cen riža izmed vseh žit najmanjši. V Senegal, kjer hrano uvažajo in se soočajo z visoko stopnjo podhranjenosti, so tudi beležili izboljšanje.

Tabela 12: Pogoji menjave izbranih gospodarstev za obdobje 2007–2011

Država/leto	2007	2008	2009	2010	2011
Bangladeš	69,05	58,48	65,18	59,29	54,84
Bolivija	142,07	143,92	139,37	157,61	175,41
Braziliya	106,61	110,39	107,78	125,07	135,76
DR Kongo	126,53	145,24	113,84	137,47	146,65
Haiti	86,43	62,12	80,39	77,73	64,54
Lesoto	83,79	76,81	84,60	78,23	73,67
Ruanda	164,21	224,49	219,52	234,63	225,70
Senegal	97,18	97,09	96,07	98,98	105,39
Šrilanka	75,92	70,03	81,15	76,25	72,12
Tajska	96,13	94,23	97,18	97,98	93,87
Jemen	147,86	167,58	132,32	148,97	157,48
Razvijajoče se države	105,03	106,39	103,83	106,86	106,94
Tranzicijske države	157,54	188,38	151,47	169,06	192,18

Razvite države	101,08	98,14	102,14	99,73	97,68
Najmanj razvite države	132,91	145,14	125,74	138,75	146,51
Svet	104,36	104,20	104,87	105,40	104,94

Vir: United Nations Conference on Trade and Development – Reports, 2012.

3 UKREPI ZA OMILITEV VPLIVA CEN HRANE NA REVŠČINO

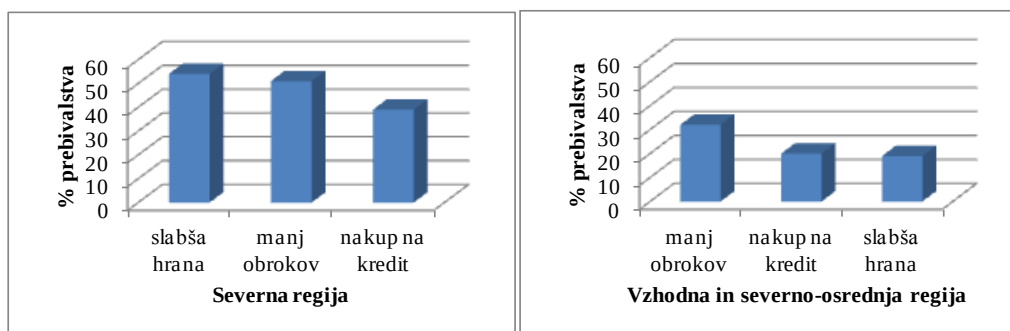
Visoke cene hrane imajo vpliv na potrošnika, ki si zaradi rastočih cen čedalje težje privoščijo zadostno količino dnevno potrebne hrane za delovanje organizma, kar pripelje do podhranjenosti. Zato bom del tega poglavja namenila ukrepom za pomoč potrošniku. Na drugi strani pa je v DVR tudi veliko revnih malih kmetov, ki jim ob ustreznih spodbudah rast cen hrane lahko koristi. Zato bom pisala tudi o ukrepih za spodbudo proizvodnje. Te koristijo tudi potrošniku, saj večja proizvodnja spodbudi padec cen zaradi večje ponudbe hrane. Določeni ukrepi so močno povezani z mednarodno trgovino, saj se države s ciljem, da bi zaščitile domače trge pred čedalje višjimi svetovnimi cenami hrane, najpogosteje poslužujejo prav teh.

3.1 Ukrepi za izboljšanje položaja potrošnikov

Države želijo zaščititi potrošnika pred visokimi cenami hrane z različnimi ukrepi. Najbolj ogroženi so v državah neto uvoznikah hrane, ki nimajo dovolj zalog hrane. Predstavnice teh so Malavi, Afganistan, Uganda, Bangladeš, Mozambik, Senegal, Kenija ter Etiopija (FAO, 2011a, str. 9).

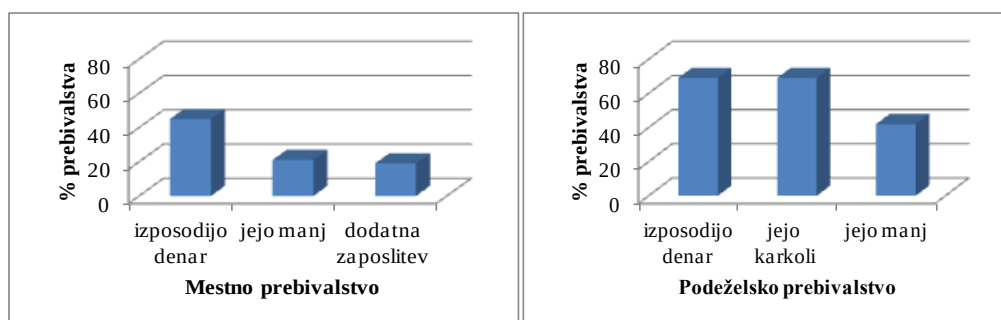
Pri odločitvah o ukrepih socialne varnosti je pomembno poznati obnašanje gospodinjstev. Individualni ukrepi gospodinjstev pri premagovanju lakote so različni. Nekateri ukinejo izdatke za šolstvo in zdravstvo, prodajo svoje premoženje, matere pa se odrečejo hrani, da lahko nahranijo otroke. V Južnoafriški republiki revno kmečko prebivalstvo ob višjih cenah hrane uživa manj kakovostno cenejšo hrano. Pozimi porabijo zaloge, spomladi pa kupujejo hrano na kredit. Na Šrilanki v severni regiji je cenejša, manj kakovostna hrano (54 %), obroki so manj številčni (51 %), ali pa kupujejo hrano na kredit (39 %). V vzhodnih in severno-osrednjih provincah so po poplavah 2010 jedli manj obrokov na dan (32 %), kupovali na kredit (20%) ter jedli manj kakovostno hrano (19 %) V Indoneziji si mestno prebivalstvo izposoja denar od družine (45 %), manj je (21 %) ali pa si poiščejo dodatno zaposlitev (19 %). Na podeželju se z višjimi cenami hrane soočajo tako, da si izposodijo denar (69 %), jejo katerokoli hrano, ki je na voljo (69 %) ali pa jejo manj (42 %) (WB, 2012d, str. 5).

Slika 5: Ukrepi revnih gospodinjstev ob naraščajočih cenah hrane na Šrilanki

Vir: World Bank, Food Price Watch, 2012d, str. 5, Figure 2.

Slika 6: Ukrepi revnih gospodinjstev ob naraščajočih cenah hrane v Indoneziji

Vir: World Bank, Food Price Watch, 2012d, str. 5, Figure 2.

3.1.1 Davčna in zunanjetrgovinska politika

Pri davčni politiki gre za redistribucijo dohodka. V DVR se soočajo z nekaj težavami, saj večji del davkov poberejo iz naslova posrednih davkov, kot so davek na uvoz, izvoz ali prodajo. Pri pobiranju teh pa imajo manj kontrole nad zbranimi davki kot pri davku na dohodek (Nafziger, 2006, str. 473).

Davek na dodano vrednost (v nadaljevanju DDV) ima velik pomen pri oblikovanju končne cene hrane za potrošnika. Država lahko zniža stopnjo DDV, ga popolnoma ukine, ali pa uporabi različne stopnje obdavčitve za različne izdelke. Nižja stopnja DDV vpliva na nižjo končno ceno za potrošnika in povečuje njegovo kupno moč in razpoložljivi dohodek. Sploh pri revnih, ki večino svojega dohodka porabijo za hrano (okoli 60%). A ob tem ukrepu se znižajo davčni prihodki države in to lahko pripelje do proračunskega primanjkljaja. Obstaja tudi tveganje, da se cene ne bi spremenile, saj bi na trgu, ki ni konkurenčen, proizvajalci pobrali razliko (FAO, 2011, str. 13).

Med transportne stroške štejemo poleg goriva, ki je obravnavan posebej, tudi **cestne ovire in dajatve**. Če jih država zniža ali ukine, se s tem znižajo transportni stroški in čas od proizvajalca do trga, manjša pa je tudi verjetnost korupcije in podkupovanja lokalnih uradnikov. Ukrep pomaga pri odpravi razlik med proizvodno in potrošno ceno. Pozitivno lahko vpliva na ponudbo ali povpraševanje, odvisno od strukture trga. Če se cena dvigne, je to ugodno za povečanje ponudbe. Če pa cena pade, se poveča povpraševanje, saj se povečata

kupna moč in razpoložljivi dohodek. Znižanje cestnin zmanjša dohodek lokalnim oblastem (FAO, 2011, str. 14) .

Velik del potrošne cene goriva je sestavljen iz davka oziroma **trošarine na gorivo**. Zato lahko države s spreminjanjem davčne stopnje znatno vplivajo na transportne stroške. Leta 2008 je rast cen hrane sovpadala z dvigom cene nafte. Davek je lahko izražen kot % od cene, ko je cena goriva stabilna, ali pa gre za fiksen znesek. Na koga bo imel ukrep večji pozitiven učinek, je zopet odvisno od strukture trga. Za proizvajalce je dobro, da končne cene narastejo, saj bodo več proizvedli za naslednjo sezono. V kolikor pa se maloprodajne cene znižajo, je to ugoden vpliv za potrošnike, saj se jim poveča razpoložljivi dohodek (FAO, 2011, str. 14).

Večina DVR se je ob cenovnih šokih zatekla k ukrepom **zunanjetrgovinske politike**. Kitajska je leta 2008 prepovedala izvoz koruze in riža, Indija je prepovedala izvoz mleka v prahu, Bolivija pa izvoz sojinega olja. V obdobju 2007/08 so v Maroku znižali uvozne carine za pšenico iz 130 % na 2,5 %, v Nigeriji pa so carine za riž spustili iz 100 % na 2,7 % (von Braun, 2008, str. 2). V mnogih primerih izvozni davki in prepovedi stabilizirajo domače cene hrane, predvsem, če veljajo dalj časa. Argentina je dolga leta uporabljala izvozni davek na pšenico. Zaradi tega so domače cene pšenice zrasle manj kot svetovne. Zgodba v Vietnamu je drugačna. Ta je v začetku leta 2008 omejil izvoz riža. Čeprav je bilo domače ponudbe dovolj, so cene poskočile za več kot 50 % v zgolj petih tednih aprila in maja 2008 (FAO, 2011, str. 24). Bangladeš je primer dobre prakse, kar se tiče zunanjetrgovinske politike. Vztrajali so pri odprti trgovini in izboljšali produktivnost. Vlada je dopustila uvažati riž privatnim trgovcem po relativno nizki ceni. Zato so domače cene podobne tistim v sosednjih državah, vključno z glavnimi izvoznici, kot sta Indija in Tajska. V obdobju 2007/08 so cene riža sicer zrasle, a so zaradi domače proizvodnje hitro zopet padle. Drugače je bilo v Dominikanski republiki, kjer so preko omejevanja uvoza skušali zaščititi lokalne proizvajalce. Rast domačih cen je bila 11 %, v sosednji Costa Rici 26 % in El Salvadorju 58 % (FAO, 2011, str. 26). Če ima država višje cene osnovnih živil kot sosednje države, lahko izgubi svojo konkurenčnost v delovno-intenzivnih panogah.

Namesto ciljane distribucije hrane je stroškovno bolj učinkovito spodbuditi uvoz in nato preko normalnih distribucijskih kanalov posredovati hrano končnemu potrošniku. Ukrep se lahko kombinira s kuponi za hrano, a ga je potrebno uvesti v sodelovanju s privatnim sektorjem, da ga ne oslabi. Zaradi uvoza se poveča ponudba, zato cene padejo. V kolikor se k temu ukrepu zateče več držav, lahko to pripelje do dviga svetovnih cen hrane (FAO, 2011, str. 15).

3.1.2 Ukrepi socialne politike

Socialna politika zajema prehranske subvencije in denarne transferje. Pri implementaciji morajo biti oblasti pozorne na sledeče (FAO, 2011, str. 18):

- ciljna skupina ali univerzalna socialna politika ter kriteriji za to (program delo za hrano in uvedba prehrane v šolah sta usmerjena tako, da dosežeta najrevnejše in najbolj ranljive);
- jasno opredeljen proces, da ne pride do trenj ali lukenj v zakonodaji ter posledično korupcije (odgovornosti oblasti, alokacija resursov);
- prilagoditev transferjev na morebiten dvig cen (Moldavija), sicer je učinek transferja zanemarljiv, kar se je leta 2011 zgodilo v Etiopiji in Keniji;
- potrebno je upoštevati povezanost učinkov socialne politike in razvojne intervencije, da se med seboj ne izključujeta (na primer, denarne transferje za spodbudo investicij v kmetijstvo lahko izničijo prehranske subvencije, ki imajo negativen vpliv na proizvodnjo hrane).

Ukrepi socialne politike lahko preprečijo, da bi zaradi nižjega realnega dohodka trpelo izobraževanje in skrb za zdravje gospodinjstev. Programi »hrana v šolah« so na primer lahko spodbuda za starše, da ne izpišejo otrok iz šole. Programi »delo za hrano« pa so boljša alternativa kot dodatno delo v črni ekonomiji.

Ukrepe socialne politike so pri prehranski krizi leta 2008 uporabili v državah s srednjim dohodkom, kot so Brazilija, Kitajska, Egipt, Etiopija, Indonezija, Južnoafriška republika, Mehika, Tunizija, Šrilanka in Mozambik. A sistem socialne politike je še vedno šibak. SB je ugotovila, da je imelo 80 izmed 137 opazovanih držav v obdobju 2008/11 slabo organizirane ukrepe socialne politike, ali pa jih sploh niso imeli. Od tega je 2/3 držav z nizkim dohodkom. Le 9 izmed 80 držav je imelo močne ukrepe med časom krize (WB, 2012d, str. 5).

Poglejmo nekaj instrumentov, preko katerih države izvajajo socialno politiko.

Denarni transferji in kuponi za hrano so navadno določeni za ciljne skupine preko posebnih aktivnosti, kot je program »delo za hrano« in se uvajajo preko kuponov ali izbranih trgovin. S tem se ciljni populaciji poveča razpoložljivi dohodek. Ker se ukrep lahko omeji na prav določene proizvode, lahko z njim vplivamo na boljšo kakovost hrane. Če pa v državi ni zadostne količine hrane, lahko pride do inflacije in torej višjih cen. Kuponi lahko postanejo vzporedna valuta, ki se uporablja tudi za druge dobrine. To lahko vodi do korupcije, kot je poneverba ali kraja, zato je pomembna transparentnost alokacije proračunskih sredstev in odgovornost (FAO, 2011, str. 18).

Delitev hrane je usmerjena na točno določene ciljne skupine, saj je vezana na posebne aktivnosti, na primer preko dela, hrane v bolnicah ali šolah. Viri hrane so lahko lokalni, kupljeni s strani države iz drugih regij, ali pa je vir mednarodna pomoč. Leta 2008 so te aktivnosti izvajali v Afganistanu, Bangladešu, Burkini Faso, Kambodži, na Kitajskem, Hondurasu, Indiji, Keniji, Madagaskarju, Peruju in Mozambiku (FAO, 2011, str. 20). Učinki na izboljšanje blaginje za upravičence so takojšnji. V kolikor je hrana kupljena lokalno, to poveča domače povpraševanje in stimulira proizvajalce. A če je količina lokalno omejena, se

pojaviyo inflacijski pritiski, uvoz hrane od drugod pa pomeni pritisk na znižanje cen. Lahko pride tudi do korupcije – preprodaje hrane ali kraje.

Država lahko uvede **univerzalno subvencijo** na omejene prehranske izdelke in s tem poveča blaginjo za vse preko boljšega dostopa do subvencionirane prehrane. Če pa se subvencijo omeji na osnovna živila, je ciljno usmerjena na najrevnejše. Univerzalna subvencija ima namreč lahko regresiven učinek (saj so v tem primeru do subvencij upravičeni tudi najbogatejši). A dilema je, na katerem nivoju prehranske verige naj se subvencija implementira. Alternative so na primer subvencioniran uvoz, kjer uvoznik plača transportne stroške, carino in zavarovanje, zmanjšano za subvencijo od države. Ali pa prodaja subvencionirane prehrane v specializiranih trgovinah, ki je dostopna vsem. Subvencioniranje lahko poteka znotraj verige vrednosti (peki, mlinarji, rafinerije sladkorja, ...), kar ohranja maloprodajno ceno pod določenim kritičnim nivojem. Ukrep je zelo drag za javni proračun in lahko preko proračunskega primanjkljaja in inflacije povzroča makroekonomske težave. Obstaja tudi tveganje črnega trga in tihotapljenja s hrano v obmejnih regijah. Leta 2008 so to uvedle Bangladeš, Ekvador, Egipt, Libanon, Maroko, Senegal in Jemen. Nekateri so ukinili davke na osnovna živila (Djibouti) (FAO, 2011, str. 20).

3.1.3 Ostali ukrepi

V večini držav so beležili rast cen hrane, saj je zaradi slabih vremenskih razmer ter zaradi špekulacij kmetov in trgovcev, ki ustvarjajo rezerve za čas, ko je raven cen hrane višja, ponudbe manj. Države lahko preko privatnega sektorja povečajo ponudbo hrane tako, da spodbudijo uvoz preko ukrepov zunanje politike ali pa plasirajo na trg javne zaloge hrane. Pogoj za uspeh pa je zaupanje med privatnim in javnim sektorjem (FAO, 2011, str. 15).

Ukrepi, ki imajo neposreden **vpliv na razpoložljivi dohodek** se običajno uvajajo vzporedno z ukrepi socialne politike. Lahko so podpora razvojnim aktivnostim, ki generirajo dohodek v urbanem okolju (preko financiranja javnih del in odpiranja kreditnih linij malim podjetjem) ali pa so podpora pri pridelavi donosnejših pridelkov.

Te ukrepe države navadno uporabijo v sledečih oblikah (FAO, 2011, str. 22):

- krediti za potrošnike (državne garancije in subvencionirana obrestna mera);
- investicije za izboljšanje produktivnosti (investicije v opremo in infrastrukturo ter izobraževanje).

Država lahko vpliva na ceno hrane z **regulacijo trga** in direktnim posegom na trg. A nastane lahko problem, da zaradi vladnih ukrepov (navedenih v nadaljevanju) proizvajalci ne bi bili stimulirani za proizvodnjo. Zato obstaja tveganje, da bo prihodnja proizvodnja padla, potrošniki pa bodo na koncu plačali veliko višjo ceno in čakali v dolgi vrsti za nakup.

Glavni instrument v tem primeru so zaloge hrane, ki ga država lahko uporabi na naslednje načine (FAO, 2011, str. 16–18):

- prisilna prodaja zalog hrane (država v času nizkih cen hrane prisili privatne proizvajalce, da ji prodajo dobrine po tržni ceni);
- povečanje ponudbe s sprostitvijo blagovnih zalog hrane (etiopijska vlada je 2008 prodala okoli 190.000 ton pšenice iz svojih javnih zalog 800.000 mestnim revnim prebivalcem ter uvozila 150.000 ton pšenice v avgustu in septembru 2008, da bi zadostili povpraševanju v mestnih območjih, WFP in nevladne organizacije pa so razdelile okoli 200.000 ton hrane čedalje večjemu številu hrane potrebnim ljudem);
- regulacija cen ključnih osnovnih živil (država zamrzne cene določenih izdelkov in izvaja nadzor teh cen. Ker je ukrep relativno poceni, je bil 2008 popularen v Beninu, Kamerunu, na Kitajskem, Haitiju, Mehiki, Rusiji, Senegalu in Ekvadorju. Zaradi njega so bile police v Zimbabveju skoraj prazne. A ukrep je splošen in ni usmerjen le na revne prebivalce, temveč tudi na bogate).

3.2 Ukrepi za izboljšanje položaja ponudnika

V mnogih DVR kmetijski trg ne deluje najbolje, zato se rast cen ne prenese vedno k proizvajalcem kot spodbuda za dvig proizvodnje hrane in povečanje investicij. Programi za spodbudo kratkoročne ponudbe lahko porušijo cene kmetijskih surovin na podeželju, medtem ko v urbanih regijah cene ostanejo visoke. Da ne bi bili proizvajalci destimulirani za proizvodnjo na srednji in dolgi rok, morajo kakršnikoli ukrepi zagotavljati pošteno ceno za proizvajalce. Pred izvedbo ukrepov je potrebno dobro analizirati učinkovitost trga; kaj sprememba cene pomeni za ponudnike in kaj za potrošnike. Ukrepi ne smejo onemogočati obstoječega tržnega procesa. Kratkoročni ukrepi so na primer spodbuda lastne pridelave in izraba vrtov tudi izven sezone, cenejši krediti ali distribucija cenejših vložkov (preko ukrepov socialne varnosti). Investicije v infrastrukturo (ceste, mostovi, namakalni sistemi) pa imajo dolgoročni učinek, zato jih je preudarno kombinirati s programi socialne politike (denarni transferji, program delo za hrano) (FAO, 2011, str. 23). Ti ukrepi se uporabljajo v državah neto izvoznicah hrane, kjer rast cen pozitivno vpliva na zmanjšanje podhranjenosti. Gre za države, kot so Kitajska, Indija, Tajska, Vietnam in Brazilija.

3.2.1 Ukrepi za spodbudo proizvodnje

Na tem mestu moramo ločiti med ukrepi s takojšnjim učinkom, srednjeročnim (2–3 leta) ter kot posledica trajnega progresivnega produkcijskega sistema. Tudi za proizvajalce lahko država uvede **sistem socialne varnosti**. Preden se loti teh ukrepov, mora analizirati in identificirati ranljive proizvajalce ter ugotoviti, kateri pridelki in vrste semen so kritični. Najpogostejši instrumenti socialne politike za proizvajalce so (FAO, 2011, str. 27–31):

- takojšnja podpora ponudnikom na naplavnih območjih in družinskih vrtovih (namenjena je malim kmetom v primestnih območjih, ki so neto kupci preko subvencioniranega nakupa semen in gnojil);
- kuponi za vložke za ogrožene kmete (tega so se lotili v Etiopiji in Malaviju, kjer je država izdala kupone za nakup gnojil, osnovnih semen ali orodja ter s tem izboljšala produktivnost revnih kmetov);
- kreditne sheme za gnojila in semena za male kmete (uporaba gnojil povečuje donosnost kmetijske panoge, zato država poskrbi za obnavljajoče kredite (angl. *Revolving Kredit*) za gnojila in semena, ki pa sama po sebi niso subvencionirana; leta 2008 so ta ukrep uvedle Alegrija, Botsvana, Brazilija, Burundi, Kameron, DR Kongo, Ekvador, Etiopija, Indonezija, Kenija, Lesoto, Maroko, Nigerija, Peru, Sirija, Tunizija in Turčija);
- sejmi z vložki (sejme, ki morajo biti kmetom fizično dostopni se organizira tik pred setveno sezono s ponudbo veliko raznovrstnih semen);
- direktna distribucija semen (ta pristop so uvedli v DR Kongu, Etiopiji in Tanzaniji);
- boni za živalske farme (namen je omogočiti malim kmetom dostop do opreme za kmetijske proizvode in transport).

Ker cene gnojil strmo naraščajo zaradi visokih produkcijskih stroškov in velikega povpraševanja, lahko država za pomoč kmetijskemu sektorju uvede **univerzalne subvencije za gnojila**. Cena nitrogena je namreč v visoki korelaciji s cenami energije. Ker je trg z gnojili nepopoln in neoptimalen, so nekateri strokovnjaki mnenja, da je ceneje uvesti subvencijo na gnojila, kot na hrano (Nigerija, Mehika). A pri ukrepu je potrebno biti previden, da na račun večje proizvodnje in uporabe gnojil ne pride do negativnega učinka kontaminacije pitne vode. Ker so večji kmetje hkrati tudi večji porabniki gnojil, so pri uvedbi tega ukrepa na boljšem večji kmetje in industrija. V Indiji so izvedli študijo nacionalnega inštituta javnih financ, ki ugotavlja, da so se subvencije za gnojila v 20. letih razporedile 38 % v industriji in 62 % v kmetijstvu (FAO, 2011, str. 32).

Za nakup opreme, semen in drugih vložkov, ki povečujejo produktivnost prehranske panoge, lahko država nudi **tehnično in finančno podporo** za proizvajalce. V glavnem gre za podporo v obliki kreditnih linij za obdelavo zemlje ter nakup vložkov in vladne garancije, s katerimi zavarujejo svoje kredite. Trajnost in velikost vladnega sklada garancij se lahko poveča s participacijo privatnih bank ali s sofinanciranjem s strani mednarodnih razvojnih partnerjev (FAO, 2011, str. 33).

Pri ukrepih za **spodbudo dolgoročne ponudbe** pa gre za sistematični pristop, da bi povečali razpoložljivost vložkov za ustvarjanje presežkov in večjo učinkovitost (to je povečanje produktivnosti na enoto vložka). Za to so ključna kakovostna semena in večje investicije za prehod k bolj intenzivni, specializirani proizvodnji.

Primeri kratkoročnih in srednjeročnih možnosti za povečanje ponudbe so (FAO, 2011, str. 35):

- proizvodnja semen v skupnosti (v Burkini Faso, Sudanu in Etiopiji so uvedli proizvodnjo semen na individualnih kmetijah in v šolah, v Južnoafriški republiki, Zambiji in Zimbabveju pa so uvedli nizko stroškovno mehansko trajnostno kmetijstvo z uporabo gnojil brez vsebnosti herbicidov);
- informiranje privatnega sektorja glede učinka cen na dobičkonosnost investicij v kmetijstvu (s konkretnimi številkami in argumenti se privatnemu sektorju predstavi, zakaj se jim izplača investirati v kmetijstvo tudi na srednji rok, da se poveča ponudba in raznolikost prehranskih izdelkov);
- moratorij (odlog) na licence za gradnjo na rodovitni zemlji (to so uvedli na Filipinih, saj je eden izmed razlogov za pomanjkanje rodovitne zemlje tudi širjenje novogradenj na rodovitnih zemljiščih).

3.2.2 Ukrepi za nadzor trga

Tu ločimo dva nivoja ukrepov, makro in mikro. Prvi zajema vzpostavitev nacionalnega informacijskega sistema, analizo verige vrednosti in zakaj se učinek rasti cen ne prenese na proizvajalce. Mikro nivo pa zajema podporne programe za proizvajalce, pogodbeno kmetijstvo ter ustanovitev skupin proizvajalcev za večjo pogajalsko moč.

Pri **nacionalnem informacijskem sistemu** (za izvajanje nadzora cen) gre za spremljanje in analiziranje cen ključnih dobrin na ključnih trgih v državi, o čemer je potrebno obveščati proizvajalce (tak sistem ima Madagaskar). Ker so ekonomski subjekti bolje informirani glede priložnosti na obstoječih trgih, se vpliv rasti cen hitreje prenese do proizvajalcev v obliki spodbude za večjo proizvodnjo. Kmetje in mali trgovci imajo zaradi informacij boljšo pogajalsko pozicijo pri dogovarjanju cen. Z analizami pristojni tudi lažje identificirajo problematična področja, kjer ni prenosa cen in ugotovijo, komu nameniti več pozornosti pri dodatnem proučevanju. O rezultatih analiz (trenutnih in predvidenih cen) je potrebno čim bolje informirati kmete preko množičnih medijev. Na različnih lokacijah je potrebno vzpostaviti sisteme za opozarjanje, ki nadzorujejo pridelavo pridelkov, letine in cene. Pogoji za to, da je kmetijstvo dobičkonosna dejavnost, je svoboden trg, kjer se lahko kmetje odzovejo na njegove signale. (FAO, 2011, str. 24).

Nekatere kmetijske izdelke je težko skladiščiti, saj so hitro pokvarljivi ali pa potrebni hitre obdelave po pobrani letini. To lahko delno rešimo s **pogodbenim kmetijstvom**, kjer se s pogodbo proizvajalci obvežejo, pod kakšnimi pogoji bodo določenemu kupcu dobavili pridelek. Dogovorijo se o količini, sorti, ceni, datumih dobave in kakovosti. To pozitivno vpliva na dodatne investicije v proizvodnjo, skladiščenje in trženje (FAO, 2011, str. 25).

Še vedno priljubljen politični ukrep je **vladna intervencija na trgu**, ki pa ne odpravlja osnovnih vzrokov, ki povzročajo rast cen hrane (vreme, alternativna uporaba zemlje in večje povpraševanje). Zaradi tega je v Afriki eden izmed strukturnih ukrepov, da se država umakne s trga. Vladni odbori za trženje so se izkazali za finančno nestabilne, stroškovno neučinkovite

ter podvržene kratkoročnim političnim ukazom. Dvignili so se stroški skladiščenja in trženja, nekateri kmetje so celo ostali brez plačila.

Primeri vladne intervencije so (FAO, 2011, str. 26):

- prisilna naročila (v Mjanmaru so leta 2008 uvedli prisilna naročila na del kmetove letine po nižji ceni, kot bi jo ta dosegel na trgu, zato so proizvajalci zmanjšali ponudbo; v 1970. letih so ta ukrep uporabili na Kitajskem, ko je ponudba hrane drastično upadla);
- minimalna proizvodna cena za ključna osnovna živila (ukrep uvaja stabilnost in nižje tveganje za kmete, kar je spodbudno za dodatne investicije na strani ponudbe; to so uvedli na Kitajskem v primeru proizvodnje riža in pšenice).

3.3 Kapital

Učinkovitost zunanje finančne pomoči je v veliki meri odvisna od višine prvotne akumulacije kapitala. Gospodinjstva svoj dohodek namenjajo potrošnji, obdavčenju ter varčevanju, država pa sprotni potrošnji in investicijam. Normalno bi večje varčevanje privedlo do večje akumulacije kapitala in gospodarske rasti, a se revne države lahko znajdejo v pasti revščine, kljub zunanji injekciji kapitala.

3.3.1 Zunanja pomoč

Brettonwoodska dvojčka, SB in MDS, izvajata makroekonomske stabilizacijske programe in finančno podporo na mednarodni ravni. Stabilizacijski in prilagoditveni programi morajo zagotavljati ukrepe socialne politike in transferje za ogrožene (revne, manjšine, kmetijsko prebivalstvo, ženske in otroke). Program GAFSP pri SB (angl. *Global Agricultural and Food Security Program*) je usmerjen na najrevnejše regije, kjer se soočajo s problemom podhranjenosti (Podsaharska Afrika). Zajema fiskalno podporo, socialno varnost za najbolj ogrožene in kratkoročno oskrbo s hrano preko stimulacij za njeno proizvodnjo. Do sedaj s sredstvi v višini 1,5 milijarde USD deluje že v 44 državah, kar vključuje okoli 40 milijonov ljudi. GAFSP razpolaga s sredstvi v višini 760 milijonov USD obstoječega sklada pri Mednarodnem razvojnem združenju in Mednarodni banki za obnovo in razvoj (instituciji SB) tekom leta 2011 (prošnja za podaljšanje v leto 2012). Akcijski načrt za kmetijstvo predvideva dvig sredstev SB za posojila iz 4,1 milijarde USD letno v obdobju 2006–2008 na 6,2 do 8,3 milijarde USD letno v obdobju 2010–2011. Dejansko je SB preko teh projektov posodila 6,1 milijarde USD v 51 državah (predvsem v Afriki ter Južni in Vzhodni Aziji). GAFSP je do sedaj razdelil 321 milijonov USD izvedenih garancij v osmih državah. Poleg garancij nudi tudi podporo pri uvedbi, nadzoru, ocenah in analizi uspešnosti. Dolgoročni ukrepi se morajo usmeriti na proizvodnjo, ki je odporna na klimatske spremembe, trgovino in socialno varnost. SB spodbuja proizvodnjo, ki je varčna s porabo vode in zemlje, da bi se v prihodnje čim bolj izognili ponudbenim šokom. V Ruandi so s pomočjo GAFSP-jevih nepovratnih sredstev povečali produktivnost kmetijskih površin na hribovitih področjih z zmanjšanjem erozije. V

Sierra Leone pa so z GAFSP-jevimi sredstvi povezali kmete s trgov in izboljšali uporabo vode (WB, 2011, str. 27–28).

Mednarodne skupnosti in humanitarne organizacije, kot je na primer WFP pri Združenih narodih, nudijo pomoč tudi v obliki direktne distribucije hrane. A je strošek tega ukrepa zelo visok; 1 USD hrane je namreč do trenutka, ko pride do tistih, ki ga potrebujejo, že 2 USD (FAO, 2011, str. 16). Zato je ta ukrep smiseln le, ko v državi ni hrane in ta po normalnih kanalih ne pride dovolj hitro. Vlada v Burkini Faso je leta 2008 subvencionirala prodajo žita, a so vseeno zaprosili za pomoč WFP za 600.000 upravičencev. Tem so hrano razdelili preko programov socialne politike (o katerih pišem v točki 3.1.2); preko hrane v šolah in zdravstvenih centrih za matere in otroke (FAO, 2011, str. 10).

3.3.2 Tuje investicije

Države se ob potrebi po dodatnem kapitalu odprejo tujim privatnim investicijam. Če niso dovolj pozorne, se lahko zgodi, da »vroči oziroma špekulativni denar« kar naenkrat odide. To se je dogajalo v devetdesetih letih. Leta 1997 se je zgodil napad na tajsko valuto baht, v Koreji pa so tuje banke zahtevale poplačilo dolgov, v Indoneziji se je zgodilo oboje. Centralne banke so porabile ogromno denarja, da bi branile vrednost domače valute. Zato so se obrnile na MDS za posojila, ki pa jim je postavil visoke pogoje, kot so znižanje javnih izdatkov, višji davki in višje obrestne mere. To je vodilo v nižjo gospodarsko rast. Kritiki pravijo, da je MDS-jeva politika le v korist posojilodajalcev (Stiglitz, 2006, str. 34).

Neposredne tuje investicije prinašajo veliko pozitivnega manj razvitim državam. Multinacionalke pomagajo dvigniti življenjski standard ljudi z novimi in poceni dobrinami iz industrijskih držav. Premostile so most znanja med razvitimi in manj razvitimi državami; v slednje prinašajo nove tehnologije, ustvarjajo nova delovna mesta ter poceni blago, ki znižuje življenjske stroške (Stiglitz, 2006, str. 188). Res pa je, da poceni proizvodi izrivajo lokalne ponudnike, ki ne morejo konkurirati ekonomiji obsega multinacionalk in kaj kmalu se zgodi, da ostanejo brez dela. Neposredne investicije lahko močno obremenijo okolje, kot v primeru izliva tankerja Exxon Valdez ali eksplozije v Bhopalu. Pogosto je podkupovanje lokalnih oblasti.

3.3.3 Kreditni programi

Grameen banka za mikrokredite na podeželskem delu Bangladeša, ki daje mala posojila revnim ženskam, se je izkazala, da je verjetnost povračila kredita lahko dejansko višja kot pri bogatih posojilojemalcih. Ustanovljena je bila 1988, kmalu pa so jo začele posnemati tudi druge države. Zgodba je uspešna, ker zajema skupine žensk, ki prevzemajo vzajemno odgovornost in si med seboj pomagajo. Posojila so visoka po par 100 USD, tveganje pa je porazdeljeno med celotno skupino žensk. Grameen banki je uspelo tudi zmanjšati transakcijske stroške najema posojila. Znotraj skupine se ženske dogovorijo o zahtevah za posojilo, sestavijo investicijski plan in ocenijo kreditno sposobnost vseh posojilojemalcev. Določen delež posojila spravijo v obliki depozita. Banka je prejela omejene subvencije

mednarodnih posojilodajalcev, tako da lahko ponudi nekoliko nižje obrestne mere kot so na trgu. Od 2003 ima Grameen več kot 1.700 podružnic in ima več kot 2 milijona komitentov (94 % je žensk). Ponaša pa se s stopnjo povračila dolgov kar 92 % (Yunus, 2003, WB 1990i, Otero in Rhyne, 1994; Jazairy, Alamgir in Panuccio, 1992 v Nafziger, 2006, str. 204).

Bankina partnerska nevladna organizacija, *Bangladesh Rural Advancement Committee (BRAC)* pa se je osredotočila še na dve vrsti aktivnosti:

- zagotavljanje mobilnih telefonov, financiranje hipotek, gradnjo šol ter zagotavljanje zdravstvene oskrbe in sodstva;
- izobraževanje.

Ta program je povzročil, da se je stopnja rodnosti v Bangladešu znižala. Ženske imajo sedaj v povprečju enega do dva otroka (prej so jih imele šest do sedem). Izboljšala se je zdravstvena oskrba, življenjska doba se je v 12-ih letih podaljšala za 12 % na 62 let. Stopnja rodnosti se je znižala iz 2,4 leta 1991 na 1,7. Projekt je uspešen, ker je spremenil strukturo porazdelitve moči v družbi, saj daje več ekonomskih resursov revnim, še posebej ženskam, na katere so včasih gledali kot na kreditno nesposobne (Stiglitz, 2006, str. 51–53). Za njih predstavlja pot do svobode, saj lahko same upravljajo z dohodkom, živijo same in se odločajo, s kom se bodo poročile. Lahko gredo tudi nazaj v šolo.

3.4 Brazilski program za odpravljanje lakote »Brez lakote«

Brazilijska, ena izmed držav, ki je znana po neenakomerni porazdelitvi dohodka, velja hkrati tudi za najbolj učinkovito pri odpravi lakote v kontekstu reševanja problema revščine. S programom »Brez lakote« so znižali lakoto za več kot tretjino (»Poverty and food: The nutrition puzzle«, 2012). Usmerjen je k zagotavljanju prehranske varnosti in se osredotoča na regije, kjer je večji odstotek revnega prebivalstva. Glavnina sredstev programa je namenjena prehranskim bonom, saj se ti navezujejo direktno na oskrbo s hrano. Dopolnjujejo pa ga še drugi programi. V Braziliji so skušali določiti upravičence do pomoči po različnih kriterijih, ne le glede na dohodek gospodinjstev. Hoffman (2003 v Belik & del Grossi, 2003, str. 16) je določil skupine, ki so bolj dovzetne za revščino. Njegova raziskava je temeljila na nacionalni raziskavi gospodinjstev (PNAD – IBGE) iz leta 1999. Te skupine so:

- ženske (njihov pričakovani dohodek je 27 % nižji kot pri moških);
- hišni pomočniki (njihov pričakovani dohodek je 19 % nižji kot pri ostalih mezdni delavcih, medtem ko imajo zaposleni 62 % višji dohodek od mezdni delavcev);
- nebelo prebivalstvo (njihov pričakovani dohodek je 12 % nižji od tistega za belo prebivalstvo);
- prebivalci severovzhodne regije imajo najnižji pričakovani dohodek (15 % nižjega kot na severu, 23 % nižjega kot v Minas Gerais, in Rio de Janeiru in Espiritu Santu, 46 % nižji kot v Sao Paulu, 24 % nižji kot na jugu in 26 % nižji kot v centralno zahodni regiji);
- podeželsko prebivalstvo (10 % nižji pričakovani dohodek od delavcev v mestih).

3.4.1 Strukturne akcije programa »Brez lakote«

»Brez lakote« je del strukturnih akcij z glavnim namenom zagotoviti prehransko varnost tako, da lahko posamezniki vstopijo v proces samooskrbe (da Silva, Belik & Takagi, 2002 v Belik & del Grossi, 2003, str. 29). Ciljna skupina so najrevnejši predeli Brazilije, glavna orodja pa so prehranski boni za transfer hrane k revnim ter ustrezna zdravstvena oskrba, šolstvo in infrastruktura. Akcije so usmerjene tudi v velemesta, kjer število revnih hitro narašča.

Splošne akcije so uvedli na področju izobraževanja (tudi opismenjevanje odraslih), zdravstva (mesečne kontrole, sanitarni program in kontrole v primeru nalezljivih bolezni s potencialom endemije). Da bi revnim lahko zagotovili dohodek in službe, je Brazilija začela z uvedbo sinergijskega okvira za spodbudo pridelave hrane in izgradnje infrastrukture na ogroženih območjih. Na podeželju in v majhnih družbah so vladni ukrepi usmerjeni predvsem v malo kmetijstvo in izgradnjo cistern za dobavo in oskrbo s pitno vodo.

Malo kmetijstvo. Včasih se je velik del podeželskega prebivalstva ukvarjal prav z malim kmetijstvom. Kazalniki, povzeti po PNAD 2001 (Belik & del Grossi, 2003, str. 29), kažejo, da ima 39,8 % revnega podeželskega prebivalstva sposobnost proizvesti hrano za samooskrbo. Raziskava kaže, da je 41,7 % družin, katerih primarni dohodek izvira iz kmetovanja, revnih. A je tudi 38,1 % družin, ki se ukvarjajo še z alternativno dejavnostjo kot s kmetijstvom, revnih. Zaradi tega je program »Brez lakote« vzpostavil kreditno shemo, namenjeno malemu kmetovanju gospodinjstev, ki vključujejo vladno garancijo, da bo država odkupila del kmetijske proizvodnje. Kupili bi razliko do minimalne cene in s tem spodbudili potrošnjo hrane ter posledično dosegli višje cene. Na drugi strani bi tistim, ki si hrane ne morejo privoščiti in izpolnjujejo pogoje, pomagali s prehranskimi boni. Izkušnje kažejo, da so v občinah, kjer so implementirali program prehranskih bonov, spodbudili tudi ponudbeno stran, predvsem z zagotavljanjem trajnostnega razvoja.

Mikrokrediti. Mikrokrediti so namenjeni malim podjetnikom. Raziskava PNAD 2001 kaže, da 33,9 % revnih gospodinjstev vključuje vsaj enega člana, ki išče službo znotraj referenčnega tedna (Belik & del Grossi, 2003, str. 30). Dejanski čas iskanja je zelo omejen in izvira tudi iz nespodbudne zaposlenosti, ki pa ne omogoča dohodka za dostojno preživetje. Mikrokrediti so osredotočeni direktno v ustvarjanje delovnih mest za najrevnejše.

Opismenjevanje in izobraževanje odraslih. Med revnimi gospodinjstvi je 44,5 % takšnih, ki imajo vsaj enega nepismenega člana za razliko od nerevnih, kjer se ta številka giblje okoli 19,6 % (PNAD 2001 v Belik & del Grossi, 2003, str. 30). S pomočjo Organizacije Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (angl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation – UNESCO*), univerz in lokalnih institucij so zagotovili izobraževanje odraslih (vzporedno s programom prehranskih bonov).

Infrastruktura, oskrba z vodo in javna dela. Najbolj nerazvit je severovzhodni del, kjer je tudi veliko korupcije med lokalnimi oblastmi, ki upravljajo oskrbo z vodo. Programe za boljšo oskrbo z vodo so začeli izvajati iz zdravstvenih razlogov in veljajo za pravi socialni in politični napredek. Po podatkih PNAD 2001, 11,5 % revnih družin ni imelo vode v pipi, za razliko od nerevnih (teh je bilo le 2,7 %) (Belik & del Grossi, 2003, str. 30).

Iz brazilskega primera »Brez lakote« vidimo, da je revščina resnično multidisciplinaren pojem, ki ima izvor v pomanjkanju osnovne dobrine, hrane. Da bi bil ukrep za omilitev revščine uspešen, se ga je potrebno lotiti celostno. Predvsem pa je pomembno natančno določiti, kdo so revni ter kam usmeriti aktivnosti.

SKLEP

Revščina se v svetu pojavlja v različnih oblikah in najdemo jo vsepovsod. A število ekstremno revnih, ki dnevno zaslužijo 1,25 USD ali manj je največje v državah v razvoju, v razvitih državah pa je to število zanemarljivo. Največ revnih je v Podsaharski Afriki, 36 % vsega prebivalstva. Temelj revščine je lakota ljudi, zato sem v diplomskem delu obravnavala vpliv cen hrane na revščino v svetu.

Ugotovila sem, da cene hrane pomembno vplivajo na raven blaginje posameznika v najrevnejših državah. Te so po večini neto uvoznice hrane, kjer prebivalci večino svojega dohodka porabijo za hrano. Ob dvigu cen hrane se jim že tako nizek razpoložljivi dohodek še dodatno zmanjša. Zato se odrekajo obrokom ali jedo manj kakovostno hrano, kar lahko vodi v podhranjenost. Revnim proizvajalcem hrane pa je rast cen hrane naklonjena, zato lahko ob ustreznih spodbudah izboljšajo svoj položaj na trgu.

Vpliv cen hrane na državo v makroekonomskem smislu pa ni čisto enoznačen. Zaradi socialnih ukrepov, ki so jih države primorane sprejeti pri boju proti revščini v obliki nižjih davkov in socialnih transferjev za najbolj ogrožene, se poveča proračunski primanjkljaj in zadolženost držav. Glede na to, da je večina revnih držav neto uvoznic hrane, bi pričakovali, da se bo položaj pogojev menjave v najrevnejših državah leta 2008 in 2011 poslabšal. A pri pregledu določenih najrevnejših držav, ki so sicer uvoznice hrane, se pogoji menjave niso poslabšali. To pa je zato, ker je kar precej revnih držav bogatih z drugimi naravnimi viri, kot so rudnine ali nafta.

Navadno je eden prvih odzivov držav ob rastočih cenah hrane zmanjšanje zunanje trgovine. A omejitve izvoza z višjimi carinami ali količinskimi omejitvami v državah izvoznicah lahko kasneje dejansko privede do višjih lokalnih cen hrane, saj proizvajalci niso stimulirani za proizvodnjo in ponudba zato pade. Glede na izkušnje iz Brazilije, ki je bila s programom »Brez lakote« uspešna v boju proti revščini, je potrebno spodbuditi malega kmeta. Ta je po raziskavah tudi najbolj ranljiv in podvržen revščini, ki je posledica spremenljivih cen hrane. Potrebno je izboljšati produktivnost v kmetijskem sektorju ter spodbujati samooskrbo. S tem

se bo povečala lokalna proizvodnja hrane in tveganje zunanjih cenovnih šokov bo manjše. Ker je ta ukrep povezan z investicijami in se njegovi učinki vidijo šele čez čas, je potrebno z ukrepi socialne politike omogočiti takojšen dostop do hrane najbolj ogroženim. Da pa bi bili ukrepi učinkoviti, je potrebno jasno določiti upravičence.

Menim, da je potrebno revnim omogočiti, da bodo sami lahko avtonomno delovali na trgu. Eden izmed takšnih projektov je bila tudi ustanovitev Grameen banke v Bangladešu, ki je revnim ženskam preko mikrokreditov omogočila financiranje svoje obrti. Zunanja pomoč, ki ne zagotavlja znanja in razvoja, ne odpravlja vzrokov revščine, temveč le blaži njene posledice.

LITERATURA IN VIRI

1. Acemoglu, D. (2009). *Introduction to Modern Economic Growth*. Princeton, Oxford: Princeton University Press.
2. Bates, H. R. (1981). *Markets and States in Tropical Afrika: The Political Basis of Agricultural Policies*. Los Angeles, London: University of California Press.
3. Belik, W., & del Grossi M. (2003). Brazil's Zero Hunger Program in the Context of Social Policy. *Unicamp*. Najdeno 18. februarja 2012 na spletnem naslovu www.fomezero.gov.br/.../
4. CIA – *The World Factbook*. Najdeno 29. oktobra 2012 na spletnem naslovu <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uv.html>
5. Food nad Agriculture Organisation of United Nations. (2011a). *The State of Food Insecurity in the World 2011*. Najdeno 27. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://www.fao.org/docrep/014/i2330e/i2330e00.htm>
6. Food and Agriculture Organisation of United Nations. (2011b). *Guide for Policy and Programmatic Action at Country Level to Address High Food Prices*. Najdeno 15. septembra 2011 na spletnem naslovu <http://www.fao.org/docrep/013/i2025e/i2025e00.pdf>
7. Food and Agriculture Organisation of United Nations – *Food Consumption Expenditure*. (2012a). Najdeno 29. oktobra 2012 na spletnem naslovu www.fao.org/fileadmin/templates/ess/.../food_security.../ShareOfFood_en.xls
8. Food and Agriculture Organisation of United Nations – *FAO Cereal Supply and Demand Brief*. (2012b). Najdeno 7. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/csdb/en/>
9. Food and Agriculture Organisation of United Nations – *Food Price Index*. (2012c). Najdeno 3. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/foodpricesindex/en/>
10. Human Development Report – *Indices and Data*. (2012a). Najdeno 28. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>
11. Human Development Report – *Indicators*. (2012b). Najdeno 28. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/67106.html>

12. *Integrated Food Security Phase Classification*. Najdeno 13. novembra 2012 na spletnem naslovu www.ipcinfo.org
13. International Monetary Fund. (2012, oktober). *World Economic Outlook*. Najdeno 5. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2012/02/index.htm>
14. Karfakis, P., Velazco, J., Moreno, E., & Covarrubias, K. (2011, marec). Impact of increasing prices of agricultural commodities on poverty. *ESA Working Paper No. 11–14. Food and Agriculture Organisation of the United Nations*. Najdeno 21. novembra 2012 na spletnem naslovu www.fao.org/docrep/013/am320e/am320e00.pdf
15. Krugman, P. (1990, marec). Increasing Returns and Economic Geography. *National Bureau of Economic Research. Working Paper No. 3275*. Najdeno 13. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.nber.org/papers/w3275>.
16. Kumar, A. (1999). *Mednarodna ekonomika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
17. *Mapreport. World Weather Related Timeline*. Najdeno 29. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://www.mapreport.com/century/subtopics/d/h.html>
18. Mrak, M. (2002). *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV Založba.
19. Nafziger, E. W. (2006). *Economic Development*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
20. *Nationmaster – Public Debt by Country*. Najdeno 13. novembra 2012 na spletnem naslovu http://www.nationmaster.com/graph/eco_pub_deb-economy-public-debt
21. Ng, F., & Ataman Aksoy, M. (2008, januar). Who Are the Net Food Importing Countries. *Policy Research Working Paper Series No. 4457. World Bank*. Najdeno 1. novembra 2012 na spletnem naslovu [http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentSer ... ered/PDF/wps4457.pdf](http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentSer...ered/PDF/wps4457.pdf)
22. Poverty and food: The nutrition puzzle. (2012, 18. februar). *Economist*. Najdeno 3. marca 2012 na spletnem naslovu <http://www.economist.com/node/21547771>
23. Prašnikar, J., & Domadenik, P. (2005). *Mikroekonomija*. Ljubljana: GV Založba.
24. Rogers, B. L. (2000, 18.–19. januar). Health and Economic Consequences of Malnutrition. *World Bank*. Najdeno 26. novembra na spletnem naslovu http://www.tulane.edu/~internut/publications/WB_Bckgrd_Pprs/
25. Sachs, D. J. (2005). *The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time*. New York: Penguin Press.
26. Senjur, M. (1993). *Gospodarska rast in razvojna ekonomika*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
27. Smith, A. (2010). *Bogastvo narodov: raziskava o naravi in vzrokih bogastva narodov*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
28. Stiglitz, E. J. (2006). *Making Globalisation Work*. New York, London. W. W. Norton.
29. *Unicef – Malnutrition*. Najdeno 6. decembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.unicef.org/progressforchildren/2006n4/malnutritiondefinition.html>
30. United Nations. (2012). *World Economic Situation and Prospects 2012*. Najdeno 27. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/index.shtml>

31. *United Nations Conference on Trade and Development – Reports*. Najdeno 28. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>
32. von Braun, J. (2008, april). Raising Food Prices: What Should Be Done. *International Food Policy Research Institute*. Najdeno 5. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.ifpri.org/publication/rising-food-prices>
33. World Bank. (2011, 16. april). *Responding to Global Food Price Volatility and Its Impact on Food Security*. Najdeno 15. septembra 2011 na spletnem naslovu <http://siteresources.worldbank.org/DEVCOMMINT/Documentation/22887406/DC2011-0002>
34. World Bank. (2012a, 29. februar). *Global Poverty Update*. Najdeno 15. maja 2012 na spletnem naslovu http://siteresources.worldbank.org/INTPOVCALNET/Resources/Global_Poverty_Update_2012_02-29-12.pdf
35. World Bank – Indicators. (2012b). Najdeno 28. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://data.worldbank.org/indicator>
36. World Bank. (2012c, avgust). *Food Price Watch*. Najdeno 11. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/0,,contentMDK:22838758~pagePK:210058~piPK:210062~theSitePK:336992,00.html>
37. World Bank. (2012d, januar). *Food Price Watch*. Najdeno 11. novembra 2012 na spletnem naslovu <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/0,,contentMDK:22838758~pagePK:210058~piPK:210062~theSitePK:336992,00.html>
38. World Food Programme. (2012, oktober). *Global Food Security Update. Issue 8: Tracking Food Security Trends in Vulnerable Countries*. Najdeno 28. oktobra 2012 na spletnem naslovu <http://www.wfp.org/content/global-update-food-security-monitoring>
39. World Health Organisation – *estimated numbers (in million) of underweight preschool children 1990–2015*. Najdeno 7. novembra 2012 na spletnem naslovu www.who.int/nutgrowthdb/jme_underweight_prev.pdf
40. Woodward D., & Simms, A. (2006, marec). Growth is Failing the Poor: The Unbalanced Distribution of The Benefits and Costs of Global Economic Growth. *DESA Working Paper No. 20. United Nations*. Najdeno 27. novembra 2012 na spletnem naslovu http://www.un.org/esa/desa/papers/2006/wp20_2006.pdf.
41. Zezza, A., Davis, B., Azzarri, C., Covarrubias, K., Tasciotti, L., & Anriquez, G. (2008, avgust). The Impact of Rising Food Prices on the Poor. *ESA Working Paper No. 08–07. Food and Agriculture Organisation of the United Nations*. Najdeno 21. novembra 2012 na spletnem naslovu [ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/011/aj284e/aj284e00.pdf](http://ftp.fao.org/docrep/fao/011/aj284e/aj284e00.pdf).

PRILOGE

KAZALO PRILOG:

Priloga 1: Indeks človeškega razvoja (HDI) za izbrana gospodarstva.....	1
Priloga 2: Klasifikacija Združenih narodov za razvite države	2
Priloga 3: Klasifikacija Združenih narodov za tranzicijske države.....	2
Priloga 4: Klasifikacija Združenih narodov za najmanj razvite držav	3
Priloga 5: Klasifikacija Združenih narodov za države v razvoju	4
Priloga 6: Indeks cen življenjskih potrebščin za obdobje od 2005 do 2010	5
Priloga 7: Delež izdatkov za hrano v celotnih izdatkih gospodinjstev	6
Priloga 8: Uvoz, izvoz in neto uvoz surove hrane za izbrana gospodarstva	8
Priloga 9: Letni indeksi cen hrane (2002–2004 = 100).....	9

Priloga 1: Indeks človeškega razvoja (HDI) za izbrana gospodarstva

Država		Indeks človeškega razvoja (HDI)	Pričakovana življenjska doba ob rojstvu	Povprečna leta šolanja	Pričakovana leta šolanja	BNP/preb. po kupni moči (PPP)
	HDI rank	Vrednost	leta	leta	leta	konstantni PPP dolarji iz 2005
		2011	2011	2011	2011	2011
ZDA	4	0,910	78,5	12,4	16,0	43.017
Nemčija	9	0,905	80,4	12,2	15,9	34.854
Japonska	12	0,901	83,4	11,6	15,1	32.295
Slovenija	21	0,884	79,3	11,6	16,9	24.914
Luksemburg	25	0,867	80,0	10,1	13,3	50.557
Čile	44	0,805	79,1	9,7	14,7	13.329
Savdska Arabija	56	0,770	73,9	7,8	13,7	23.274
Srbija	59	0,766	74,5	10,2	13,7	10.236
Belorusija	65	0,756	70,3	9,3	14,6	13.439
Brazilija	84	0,718	73,5	7,2	13,8	10.162
Kitajska	101	0,687	73,5	7,5	11,6	7.476
Tajska	103	0,682	74,1	6,6	12,3	7.694
Bolivija	108	0,663	66,6	9,2	13,7	4.054
Egipt	113	0,644	73,2	6,4	11,0	5.269
Južnoafriška republika	123	0,619	52,8	8,5	13,1	9.469
Vietnam	128	0,593	75,2	5,5	10,4	2.805
Indija	134	0,547	65,4	4,4	10,3	3.468
Bangladeš	146	0,500	68,9	4,8	8,1	1.529
Ruanda	166	0,429	55,4	3,3	11,1	1.133
Sudan	169	0,408	61,5	3,1	4,4	1.894
Eritrea	177	0,349	61,6	3,4	4,8	536
Demokratska republika Kongo	187	0,286	48,4	3,5	8,2	280
Zelo visok človeški razvoj		0,889	80,0	11,3	15,9	33.352
Visok človeški razvoj		0,741	73,1	8,5	13,6	11.579
Srednji človeški razvoj		0,630	69,7	6,3	11,2	5.276
Nizek človeški razvoj		0,456	58,7	4,2	8,3	1.585
Regije						
Arabske države		0,641	70,5	5,9	10,2	8.554
Vzhodna Azija in Pacifik		0,671	72,4	7,2	11,7	6.466
Evropa in Centralna Azija		0,751	71,3	9,7	13,4	12.004
Latinska Amerika in Karibi		0,731	74,4	7,8	13,6	10.119
Južna Azija		0,548	65,9	4,6	9,8	3.435
Podsaharska Afrika		0,463	54,4	4,5	9,2	1.966
Najmanj razvite države		0,439	59,1	3,7	8,3	1.327
Svet		0,682	69,8	7,4	11,3	10.082

Vir: Human Development Report – Indices and Data, 2012a.

Priloga 2: Klasifikacija Združenih narodov za razvite države

Razvite države			
Evropska unija	Ostala Evropa	Druge države	Glavne razvite države (G7)
EU 15	Islandija	Avstralija	Kanada
Avstrija	Norveška	Kanada	Japonska
Belgija	Švica	Japonska	Francija
Danska		Nova Zelandija	Nemčija
Finska		ZDA	Italija
Francija			Velika Britanija
Nemčija			ZDA
Grčija			
Irska			
Italija			
Luksemburg			
Nizozemska			
Portugalska			
Španija			
Velika Britanija			
Nove članice			
Bolgarija			
Ciper			
Češka			
Estonija			
Madžarska			
Latvija			
Litva			
Malta			
Poljska			
Romunija			
Slovaška			
Slovenija			

Vir: United Nations, World Economic Situation and Prospects, 2012, str. 133, Table A.

Priloga 3: Klasifikacija Združenih narodov za tranzicijske države

Tranzicijske države	
Jugovzhodna Evropa	Skupnost neodvisnih država in Gruzija
Albanija	Armenija
Bosna In Hercegovina	Azerbajdžan
Hrvaška	Belorusija
Črna Gora	Gruzija
Srbija	Kazahstan
Makedonija	Moldavija
	Rusija
	Tadžikistan
	Turkmenistan
	Ukrajina
	Uzbekistan

Vir: United Nations, World Economic Situation and Prospects, 2012, str. 134, Table B.

Priloga 4: Klasifikacija Združenih narodov za najmanj razvite držav

Najmanj razvite države				
Afrika	Vzhodna Azija	Južna Azija	Zahodna Azija	Latinska Amerika in Karibi
Angola	Kambodža	Afganistan	Jemen	Haiti
Benin	Kiribati	Bangladeš		
Burkina Faso	Laos	Butan		
Burundi	Mjanmar	Nepal		
Centralnoafriška republika	Samoa			
Čad	Solomonovi otoki			
Komori	Vzhodni Timor			
DR Kongo	Tuvala			
Džibuti	Vanuatu			
Ekvatorialna Gvineja				
Eritreja				
Etiopija				
Gambija				
Gvineja				
Gvineja Bisau				
Lesoto				
Liberija				
Madagaskar				
Malavi				
Mali				
Mozambik				
Mavretanija				
Niger				
Ruanda				
São Tomé in Príncipe				
Senegal				
Sierra Leone				
Somalija				
Sudan				
Togo				
Uganda				
Tanzanija				
Zambija				

Vir: United Nations, World Economic Situation and Prospects 2012, str. 138, Table F.

Priloga 5: Klasifikacija Združenih narodov za države v razvoju

Države v razvoju		
Afrika	Azija	Latinska Amerika
Severna Afrika	Vzhodna Azija	Karibi
Alegria	Brunej	Barbados
Egipt	Kitajska	Kuba
Libija	Hong Hong	Dominikanska republika
Maroko	Indonezija	Gvajana
Tunizija	Malezija	Haiti
Podсахarska Afrika	Mjanmar	Jamajka
Centralna Afrika	Papua Nova Gvineja	Trinidad in Tobago
Kamerun	Filipini	Mehika in Srednja Amerika
Centralnoafriška republika	Republika Koreja	Kostarika
Čad	Singapur	El Salvador
Kongo	Tajvan	Gvatemala
Ekvatorialna Gvineja	Tajska	Honduras
Gabon	Vietnam	Mehika
São Tomé in Príncipe	Južna Azija	Nikaragva
Vzhodna Afrika	Bangladeš	Panama
Burundi	Indija	Južna Amerika
Komori	Iran	Argenitina
DR Kongo	Nepal	Bolivija
Džibuti	Pakistan	Brazilija
Eritreja	Šrilanka	Čile
Etiopija	Zahodna Azija	Kolumbija
Kenija	Bahrajn	Ekvador
Madagaskar	Irak	Paragvaj
Ruanda	Izrael	Peru
Somalija	Jordanija	Urugvaj
Sudan	Kuvajt	Venezuela
Uganda	Libanon	
Tanzanija	Oman	
Južna Afrika	Katar	
Angola	Savdska Arabija	
Botsvana	Sirija	
Lesoto	Turčija	
Malavi	Združeni arabski emirati	
Mavricius	Jemen	
Mozambik		
Namibija		
Južnoafriška republika		
Zambija		
Zimbabve		
Zahodna Afrika		
Benin		
Burkina Faso		
Zelenortska republika		
Slonokoščena obala		
Gambija		
Gana		
Gvineja Bisau		
Liberija		
Mali		
Mavretanija		
Niger		
Nigerija		
Senegal		
Sierra Leone		
Togo		

Vir: United Nations, World Economic Situation and Prospects, 2012, str. 135, Table C.

Priloga 6: Indeks cen življenjskih potrebščin za obdobje od 2005 do 2010

Leto	Države z visokim dohodkom	Države z nizkim dohodkom	Države s srednjim dohodkom	Svet
1990	69,21	19,01	33,15	45,55
1991	72,75	22,74	37,15	46,27
1992	76,39	35,22	34,51	49,35
1993	76,52	40,29	38,28	51,03
1994	77,61	53,44	47,05	59,56
1995	79,11	56,43	56,39	64,55
1996	81,47	58,80	60,58	69,72
1997	83,96	66,37	61,71	73,77
1998	85,47	71,52	68,32	78,48
1999	86,55	74,93	72,58	80,75
2000	89,16	79,76	77,14	84,06
2001	92,07	81,96	79,97	87,11
2002	93,74	82,17	84,57	89,46
2003	95,47	88,90	89,63	93,22
2004	97,60	92,77	95,25	96,02
2005	100,00	100,00	100,00	100,00
2006	102,48	107,29	106,15	104,48
2007	105,19	115,54	112,90	109,71
2008	109,78	133,45	124,59	119,61
2009	110,84	141,49	129,11	122,83
2010	113,63	150,76	135,82	128,80

Vir: United Nations Conference on Trade and Development – Reports, 2012.

Priloga 7: Delež izdatkov za hrano v celotnih izdatkih gospodinjstev

Država		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Avstralija	Nacionalni	14,8			19,7							
	Podeželski											
	Mestni											
Bangladeš	Nacionalni	54,6					53,8					
	Podeželski	59,3					58,5			63,0		
	Mestni	44,6					45,2			48,8		
Bolivija	Nacionalni	46,4	49,3			38,8						
	Podeželski	65,7	66,4			47,3						
	Mestni	40,2	42,8			33,8						
Braziliya	Nacionalni			20,8						19,8		
	Podeželski			34,1						27,6		
	Mestni			19,6						19,0		
Kambodža	Nacionalni					71,0					70,8	
	Podeželski					72,0					68,4	
	Mestni					68,0					76,9	
Kanada	Nacionalni						18.0 ^c	17.5 ^c	17.8 ^c	17.5 ^c		
	Podeželski						18.8 ^c	18.5 ^c	18.6 ^c	18.6 ^c		
	Mestni						17.9 ^c	17.3 ^c	17.7 ^c	17.3 ^c		
Čad	Nacionalni										68,0	
	Podeželski										75,8	
	Mestni										56,7	
Čile	Nacionalni							22,5				
	Podeželski											
	Mestni											
Kitajska	Nacionalni							39,8				
	Podeželski							43,0				
	Mestni							35,8				
DR Kongo	Nacionalni					70,0						
	Podeželski					56,7						
	Mestni					90,3						
Danska	Nacionalni	18,4	18,1	17,7	17,4	16,8	16,6	15,8	16,7	17,3	17,1	
	Podeželski											
	Mestni											
Etiopija	Nacionalni					50,8						
	Podeželski					54,3						
	Mestni					38,4						
Francija	Nacionalni		20,7						22,0			
	Podeželski		18,8									
	Mestni		18,4									
Gana	Nacionalni							51.0 ^a				
	Podeželski							55.9 ^a				
	Mestni							47.8 ^a				

se nadaljuje

nadaljevanje

Država			2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Indija		Nacionalni					49,5						
		Podeželski					54,0	53,3	52,3	52,4			
		Mestni					41,6	40,0	39,4	39,6			
Italija		Nacionalni	21,5	21,9	22,4	22,6	22,1	22,2	22,1	22,1	22,3	22,2	
		Podeželski											
		Mestni											
Kenija		Nacionalni							45,8				
		Podeželski							58,2				
		Mestni							35,8				
Lesoto		Nacionalni			44,3								
		Podeželski											
		Mestni											
Malavi	b/	Nacionalni					65,5						
		Podeželski					55,2						
		Mestni					65,5						
Mjanmar		Nacionalni		71,9					70,8				
		Podeželski		73,0					72,1				
		Mestni		69,8					68,3				
Niger		Nacionalni									29,7		
		Podeželski									33,5		
		Mestni									25,6		
Rusija		Nacionalni	51,9	50,8	46,3	42,9	41,6	38,0	36,0	32,9	33,6	35,4	
		Podeželski											
		Mestni											
Ruanda		Nacionalni	71,7										
		Podeželski	80,2										
		Mestni	50,9										
Senegal		Nacionalni					54,2 ^c						
		Podeželski					60,7 ^c						
		Mestni					50,5 ^c						
Slovenija		Nacionalni	26,1	25,7	25,5	24,0	22,1	21,0	20,7	20,6	20,6		
		Podeželski											
		Mestni											
Sudan		Nacionalni										61,4	
		Podeželski										65,7	
		Mestni										56,4	
ZDA		Nacionalni	14,5	14,3	14,1	14,0	14,4	13,698	13,7	13,3	13,6	13,9	
		Podeželski	14,9	14,1	14,6	14,5	14,6	13,9	14,4	12,8	13,3	14,4	
		Mestni	14,5	14,4	14,1	14,0	14,3	13,7	13,6	13,3	13,7	13,8	
Vietnam	c/	Nacionalni			53,7		50,7		49,8		50,1		
		Podeželski			56,6		53,6		52,9		53,3		
		Mestni			49,3		46,6		45,7		46,0		

Legenda: a = vključuje tobak in hotelske nastanitve

b = podatki za prestolnico

c = vključuje tobak

Vir: Food and Agriculture Organisation of the United Nations – Share of Food expenditure.

Priloga 8: Uvoz, izvoz in neto uvoz surove hrane za izbrana gospodarstva

	Izvoz	Uvoz	Neto uvoz	Neto uvoz kot delež celotnega uvoza	Delež svetovnega izvoza	Delež svetovnega uvoza
	2004/05	2004/05	2004/05	2004/05	2004/05	2004/05
	mio USD	mio USD	mio USD	%	%	%
Svet (196)	203.166	199.190	3.975	0	100,00	100,00
Industrijske države (33)	138.612	134.859	3.752	0,1	68,23	67,70
Države s srednjim dohodkom (105)	57.525	53.320	4.205	0	28,31	26,77
Države z nizkim dohodkom (58)	6.891	7.473	-582	-0,2	3,39	3,75
Francija	14.789	10.691	4.099	1	7,28	5,37
Nemčija	11.409	18.302	-6.893	-0,1	5,62	9,19
Japonska	106	14.017	13.911	-3,6	0,05	7,04
Nova Zelandija	5.195	266	4.929	23	2,56	0,13
Slovenija	169	329	-159	-0,9	0,08	0,17
Združene države Amerike	24.933	17.509	7.424	0,5	12,27	8,79
Bolivija	27	30	-3	-0,2	0,01	0,02
Brazilija	7.668	1.361	-6.307	10	3,77	0,68
Čile	3.634	557	3.077	12,9	1,79	0,28
Kitajska	6.003	2.720	3.283	0,7	2,95	1,37
Egipt	871	1.805	-933	-4	0,43	0,91
Južnoafriška republika	2.165	728	1.437	3,2	1,07	0,37
Tajska	4.199	337	3.862	4,7	2,07	0,17
Savdska Arabija	175	2.982	-2.807	-6,1	0,09	1,50
Bangladeš	23	697	-674	-6,4	0,01	0,35
Etiopija	46	108	-61	-3	0,02	0,05
Gvineja Bisau	0	18	-17	-11,6	0,00	0,01
Indija	2.232	368	1.865	2,3	1,10	0,18
Senegal	32	314	-281	-10,7	0,02	0,16
Sudan	169	169	1	0	0,08	0,08
Jemen	53	433	-379	-10,4	0,03	0,22
Demokratska republika Kongo	2	93	-92	-7,3	0,00	0,05
Haiti	38	175	-137	-11,8	0,02	0,09

Vir: F. Ng & M. Ataman Aksoy, Who Are the Net Food Importing Countries, Annex Tabele 4, 2008, str. 35–40.

Priloga 9: Letni indeksi cen hrane (2002–2004 = 100)

Leto	Indeks cen hrane	Indeks cen mesa	Indeks cen mlečnih izdelkov	Indeks cen žitaric	Indeks cen olja	Indeks cen sladkorja
1990	105,4	124,0	74,8	97,7	74,0	178,1
1991	103,6	125,4	79,6	97,1	79,1	127,2
1992	108,5	125,2	95,4	102,5	84,3	128,5
1993	104,6	118,1	84,6	99,5	86,0	142,2
1994	110,6	115,0	82,3	104,5	113,4	171,8
1995	123,2	118,4	109,6	119,3	125,0	188,5
1996	129,1	128,4	109,4	140,8	111,2	169,7
1997	118,5	123,2	105,1	112,4	112,5	161,4
1998	107,1	103,2	99,1	99,9	129,9	126,6
1999	92,4	97,8	86,3	90,6	91,6	89,0
2000	90,4	95,8	95,4	85,2	67,8	116,1
2001	93,4	96,5	107,1	86,5	67,6	122,6
2002	89,9	89,5	82,2	94,4	87,0	97,8
2003	97,7	96,8	95,1	98,1	100,8	100,6
2004	112,4	113,7	122,6	107,5	112,2	101,7
2005	117,3	120,1	135,4	103,5	103,6	140,3
2006	126,7	118,5	128,0	121,7	112,5	209,6
2007	158,7	125,1	212,4	166,9	170,0	143,0
2008	199,8	153,2	219,6	237,8	227,2	181,6
2009	156,9	132,9	141,6	173,7	150,9	257,3
2010	185,3	152,2	200,4	182,6	194,2	302,0
2011	227,6	176,6	220,5	246,8	252,3	368,9
2012	211,7	174,0	187,1	238,6	230,6	312,0

Vir: Food and Agriculture Organisation of United Nations – Food Price Index, 2012c.